

Український державний університет залізничного транспорту

Кафедра фінанси, облік і аудит

УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ БАНКУ

Пояснювальна записка і розрахунки
до кваліфікаційної роботи

МРЕ.113.02.04 ПЗ

Виконав:

студент групи: 211-ФС-322

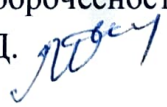
спеціальності 072 «Фінанси,

банківська справа, страхування та

фондовий ринок» (роботу виконано

самостійно, відповідно до принципів

академічної доброчесності)

Потоцька І.Д.

Керівник: доцент, канд. екон. наук

Бормотова М.В.

Рецензент: доцент, д-р екон. наук

Обруч Г. В.

2023

Український державний університет залізничного транспорту

Факультет економічний

Кафедра фінанси, облік і аудит

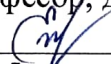
Освітній рівень: магістр

Спеціальність: 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Освітня програма «Управління фінансами, банківська справа та страхування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри,
професор, д-р екон. наук

 О.Г.Кірдіна
«5» червня 2023 року

ЗАВДАННЯ НА МАГІСТЕРСЬКУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ Потоцькій Ірині Дмитрівні

1 Тема «Управління ліквідністю банку»

керівник Бормотова Марина Валентинівна, канд. екон. наук, доцент
затверджені розпорядженням по економічному факультету від «23» жовтня
2023 року №27/23

2 Строк подання студентом закінченої роботи «30» грудня 2023 року.

3 Вихідні дані: підібрати законодавчі акти і нормативні документи з теми дипломної роботи; вивчити і узагальнити монографічну, наукову, навчальну літературу щодо теми дипломної роботи; ознайомитися і підібрати сучасні публікації з теми роботи в наукових журналах й інших періодичних виданнях; зібрати, узагальнити, проаналізувати фінансову, статистичну, економічну інформацію про об'єкт дослідження для виявлення сутності управління ліквідністю банку.

4 Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) дослідити теоретико-методичні підходи до управління ліквідністю банку, провести фінансово-економічний аналіз діяльності АТ «Приватбанк» для чого охарактеризувати та дослідити основні показники

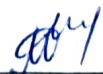
діяльності, розробити заходи щодо удосконалення процесу управління ліквідності АТ «Приватбанк»

5 Перелік графічного матеріалу: Основні наукові положення дипломної роботи магістра, Критичний аналіз визначення поняття «ліквідність банку» Взаємовідношення ліквідності та платоспроможності банку, Регулювання банківської ліквідності Національним банком України, Топ-5 банків з максимальним обсягом депозитів фізичних осіб, Структура та динаміка залишків на пасивних рахунків, Структура та динаміка залишків на активних рахунків, Структура та динаміка доходів АТ «Приватбанк» , Динаміка показників ліквідності, Аналіз динаміки коефіцієнтів фінансової стійкості , Послідовність побудови таксономічного показника ліквідності банку, Матриця стандартизованих даних для розрахунку таксономічного показника ліквідності, Показники таксономії рівня ліквідності банку, Розроблена модель антикризового управління ліквідністю банку.

6 Дата видачі завдання «5» червня 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Назва етапів	Стан виконання етапів	Примітки
Вибір теми та її затвердження	6.06.23 - 5.09	
Підбір літератури та статистичних матеріалів	6.09 - 19.09	
Консультація з керівником щодо організації роботи	20.09 - 27.09	
Огляд джерел інформації	28.09 - 10.10.	
Написання чернетки першого розділу дипломної роботи	11.10 - 20.10	
Аналітична обробка інформації та написання чернетки другого розділу роботи	21.10 - 05.11	
Обробка матеріалу для написання аналітичних розрахунків третього розділу роботи	06.11 - 22.11	
Перед захист на кафедрі. Кінцеве оформлення роботи	23.11 - 30.12.23	

Студент Потоцька І.Д.

Керівник Бормотова М.В.

Зміст

Вступ	6
1 Теоретико-методичні основи ліквідності банку	9
1.1 Сутність поняття «ліквідність банку»	9
1.2 Диференціація понять ліквідність та платоспроможність	16
1.3 Регулювання ліквідності банківських установ	20
Висновки до першого розділу	29
2 Комплексно фінансово-економічний аналіз діяльності	
АТ «Приватбанк»	36
2.1 Коротка характеристика діяльності банку	36
2.2 Аналіз фінансових показників діяльності банку	42
2.3 Аналіз ліквідності АТ «Приватбанк»	56
Висновки до другого розділу	62
3 Удосконалення процесу управління ліквідністю	
АТ «Приватбанк»	65
3.1 Розробка методики оцінювання ліквідності банку на основі таксономічного показника	65
3.2. Антикризове управління ліквідністю банку як база для розробки заходів щодо забезпечення її належного рівня	74

					МРЕ.113.02.04 ПЗ			
Змн.	Арк.	№ докум.	Підпис	Дата	Управління ліквідністю банку	Літ.	Арк.	Аркушів
Розроб.		Потоцька		01/02/20				
Перевір.		Бормотова		01/02/20			4	110
Н. Контр.		Тройнікова				УкрДУЗТ		
Затверд.		Кірдіна О.Г.		05/01/20				

Вступ

На сьогоднішній день проблема забезпечення ліквідності банків постає досить гостро. Пов'язано це, насамперед, із військовою агресією з боку російської федерації та початком бойових дій, що спричинило політичну й соціальну кризу, а також нестабільність стану економіки в країні. Криза також мала вплив і на банківську систему. Найбільш очевидна проблема, з якою з початку бойових дій зіткнулось населення – це нестача готівки в банкоматах та неможливість здійснення безготівкових платежів. Питання забезпечення готівкою банками пов'язано безпосередньо зі станом їхньої ліквідності. Крім того, ліквідність банку виступає показником його стійкості, важливим є формування раціональної та ефективної системи моніторингу і управління процесу забезпечення банківської ліквідності як на мікро, так й на макрорівні. Саме тому актуальність обраної теми полягає в тому, що в умовах, які склалися в країні, ліквідність банків потребує особливої уваги, а також ретельного аналізу та оцінки для її подальшого управління з метою підтримання життєдіяльності банків України й безперебійному функціонуванні фінансового ринку і економіки в цілому.

Зважаючи на негативні зрушення в економіці України, що спостерігалися протягом останніх років, існуючий стан речей не можна вважати сприятливим для банківської діяльності. Такі фактори, як відсутність достатньої кількості платоспроможних позичальників, альтернативних кредитуванню напрямків інвестування коштів, недостатній рівень довіри населення до банківської системи, ставлять перед українськими банками надзвичайно складні завдання.

Питання управління ліквідністю комерційних банків розглядаються у працях таких вчених, теоретиків та практиків, як Питання управління ліквідністю комерційних банків розглядаються у працях таких вчених, теоретиків та практиків, як Галицька Е. О. [7], Єпіфанов А. О. [17],

Івасів І. Б. [22], Коцовська Р.С. [31], Криклій О. А. [35], Міщенко В.І. [44,45], Мороз А. Н. [1], Коцовська Р.С., Ричаківська В. М. [31], Савлук М.І. [62], Сало І. В. [63], Чібісова В.Ю. [77] та інших. В їх працях висвітлені окремі підходи до управління ліквідністю комерційних банків, аналізуються показники ліквідності, вивчаються підходи до управління банківською ліквідністю. Разом з тим для багатьох українських банків проблема ліквідності є актуальною, тому постає необхідність розробки комплексного підходу до управління банківською ліквідністю в умовах економіки України.

Мета магістерської роботи полягає в удосконаленні теоретичних положень та розробці науково-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо управління ліквідністю банку.

Відповідно до вказаної мети в роботі поставлено та вирішено такі завдання:

- визначити економічну сутність ліквідності комерційного банку;
- розглянути теоретико-методологічні засади управління ліквідністю банків;
- провести аналіз фінансового стану АТ «Приватбанк»;
- проаналізувати систему управління ліквідністю банку АТ "Приватбанк на основі використання методу показників ліквідності, в тому числі і обов'язкових економічних нормативів;
- розробити заходи щодо удосконалення процесу управління ліквідністю в АТ «Приватбанк»

Предметом дослідження є теоретичні основи, методичні підходи, методи управління ліквідністю банку. Об'єктом дослідження є рівень ліквідності банку.

У ході виконання магістерської роботи були отримані наступні елементи наукової новизни:

- набуло подальшого розвитку трактування сутності поняття «ліквідність банку» та дане власне визначення. Таке визначення ліквідності банку є більш повним та сутнісним так, як вказано за рахунок чого досягається

ліквідність банку, а саме за рахунок збалансованого співвідношення між активами і пасивами банку відповідного ступеня ліквідності.

Для вирішення поставлених у роботі завдань використані різноманітні загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема: логічного узагальнення, системного підходу, аналізу та синтезу, а також групування, таксономічного аналізу, порівняння, узагальнення, табличний, графічний та коефіцієнтний методи тощо. Також застосовані елементи економіко – статистичних методів збору та обробки інформації: вибіркового дослідження, угруповань, середніх величин, відносних величин.

Дипломна робота написана на базі діяльності АТ "Приватбанк" з використанням його публічної звітності за 2018-2022 роки.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що пропозиції та рекомендації, сформульовані як результат дослідження, дозволяють АТ «Приватбанк» підвищити ефективність системи управління ліквідністю. Також запропоновані методичні підходи можуть бути використані в діяльності інших банківських установ для формування якісної ефективної системи управління ліквідністю.

За результатами виконаних у магістерській роботі досліджень була зроблена доповідь та надруковані тези «Таксономічний показник в аналізі ліквідності та платоспроможності банку» в рамках участі у 83-ї студентської науково-технічної конференції (СНТК) в Українському державному університеті залізничного транспорту.

Відповідно до завдань магістерської роботи побудована її структура, яка складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 83 найменувань та 2 додатків. Повний обсяг роботи складає 104 сторінки без додатків, в тому числі 26 таблиць та 6 рисунків.

1 Теоретико-методичні основи ліквідності банку

1.1 Сутність поняття « ліквідність банку»

Враховуючи загострення фінансової кризи на сучасному банківському ринку, пов'язаного з військовою агресією Росії проти України, вітчизняним банкам доводиться працювати в умовах підвищених ризиків, пов'язаних з банківською діяльністю. У даній ситуації особлива увага приділяється стійкості і непорушності фінансового становища банку, основними якісними характеристиками якого є платоспроможність і ліквідність. Давайте детальніше розглянемо ліквідність як поняття.

Термін "ліквідність" (від лат. Liquidus-ліквідний) буквально характеризує легкість реалізації, продажу і конвертації матеріальних активів в грошові активи [8].

Економічна енциклопедія пропонує наступне трактування поняття "ліквідність" – економічні терміни означають наступне:

- можливість реалізації, продажу та мобільної конвертації матеріальних та інших цінностей в реальні гроші (в цьому сенсі розрізняють поняття "ліквідні кошти" і "ліквідні активи");;

- здатність підприємств і банків своєчасно виконувати кредитні та фінансові зобов'язання, здатність конвертувати відповідні активи в готівку в готівковій або безготівковій формі для оплати платіжних зобов'язань [16].

В економічній літературі термін "ліквідність" широко використовується в різних галузях промисловості і характеризує різні цілі економіки. У сучасних економічних умовах ліквідність банків слід розглядати як багаторівневу систему категорій, яка включає в себе такі елементи, як ліквідність банківської системи, ліквідність банків, ліквідність балансів, ліквідність активів і пасивів.

Сутність банківської ліквідності рекомендується вивчати на двох рівнях: мікрорівні (ліквідність банку, її складовими є ліквідність активів банку та балансових звітів) та макрорівні (ліквідність банківської системи). Диференціація сутності ліквідності банків на цих двох рівнях, шляхом реалізації регулюючих функцій Національного банку на макрорівні, дозволяє враховувати поточні нормативні вимоги.

Розглянемо "банківську ліквідність" (ліквідність банківської системи) на макрорівні. Теоретичних досліджень ліквідності банківської системи, на відміну від ліквідності банків, в економічній літературі поки не знайдено. Серед інтерпретацій сутності ліквідності банківської системи є підхід, який визначається здатністю банківської системи виконувати свої функції. Таким чином, деякі вітчизняні дослідники розуміють ліквідність банківської системи як здатність забезпечувати своєчасне погашення всіх боргів перед вкладниками, кредиторами, засновниками фінансових установ, в повному обсязі залучати вільні кошти юридичних і фізичних осіб, надавати кредити та інвестувати в розвиток економіки країни.

Автори підкреслюють, що розрізняють ліквідність банківської системи:

- внутрішню ліквідність банківської системи - здатність виконувати зобов'язання перед резидентами України-юридичними та фізичними особами;
- міжнародну (зовнішню) ліквідність - здатність країни виконувати свої міжнародні зобов'язання і погашати борги. На думку авторів, вона відображає міжнародні резерви і зовнішні вимоги і зобов'язання фінансової влади, а також зовнішні активи і зобов'язання українських банків.

Зрозуміло, що неможливо відокремити банківську систему від банківської системи інших країн. Однак ліквідність банківської системи не можна ототожнювати з платоспроможністю держави, за яку, згідно з чинним законодавством, вона відповідальності не несе. На нашу думку, міжнародну ліквідність банківської системи слід визначати як здатність банківських установ своєчасно і в повному обсязі виконувати свої грошові зобов'язання за межами країни.

Тому, беручи до уваги суть поняття " банківська ліквідність", слід зазначити, що дана категорія дуже складна і багатогранна і вимагає детального вивчення і тлумачення. Банківська ліквідність є важливою характеристикою фінансового становища банків і стала однією з основних цілей банківського менеджменту.

Розглянемо "банківську ліквідність" (bank liquidity) на мікрорівні. Найбільш поширена інтерпретація полягає в тому, що ліквідність банку - це здатність своєчасно і в повному обсязі погашати заборгованість. В інструкції № 2001-8-28 про порядок регулювання діяльності банків України № 368 ліквідність банку визначається як спроможність банку забезпечити своєчасне виконання грошових зобов'язань, яка визначається умовами та сумою погашення розміщених активів, а також залишком коштів на рахунку. про умови та обсяги виконання зобов'язань банку, а також про інші джерела і напрямки використання грошових коштів. Його можна використовувати [29]. Даний підхід характеризує ліквідність банку як потік.

У деяких літературних джерелах ліквідність банку трактується як запас. Згідно з цим підходом, ліквідність банку визначається наявністю достатньої кількості активів, які при необхідності можуть бути реалізовані швидко і з мінімальними втратами [2]. Кожен банк повинен мати резерв ліквідних активів, які можуть бути використані для виконання його поточних зобов'язань. У разі тимчасового дефіциту банки можуть залучати (купувати) кошти на грошовому ринку. Таким чином, управління ліквідністю на мікрорівні окремого банку означає підтримку її на рівні, достатньому для своєчасного виконання всіх прийнятих зобов'язань, з урахуванням її обсягу, терміновості та валюти платежу, шляхом забезпечення оптимального співвідношення активів і пасивів і оптимального співвідношення самофінансування і позикові кошти, з метою мінімізації витрат на підтримку ліквідності банку. Аналіз публікацій з питання банківської ліквідності проводиться в економічній літературі, в якій окремі вчені, в залежності від мети аналізу або дослідження, описують різні трактування категорії

«ліквідність банку», ці трактування та їх недоліки і переваги докладно представлені в таблиці 1.1.

Що стосується ліквідності банків, то наукове розуміння цієї категорії неоднозначно. Грунтуючись на вивченні теоретичних поглядів вітчизняних і зарубіжних вчених, можна виділити три найбільш поширені точки зору. Перша полягає в ототожненні ліквідності банку з наявною кількістю готівки. Згідно з іншою точкою зору, ліквідність банку трактується як якісна характеристика об'єкта економічних відносин, тобто здатність погашати борги. В останні роки пріоритет був відданий третій точці зору, згідно з якою ліквідність банку визначається не тільки здатністю банку погашати борги, а й одночасним розширенням кредитної діяльності.

Підхід вчених до проблеми визначення ліквідності банків багато в чому залежить від розуміння їх суті. І. В. Сало, О. А. Криклій [63], В. І. Міщенко [45], В. В. Вітлінський, О.В. Пернарівський [4], Т. Т. Ковальчук, М.М. Коваль [27] наполягають, що в основі сутності ліквідності банку покладено здатність банку своєчасно розраховуватись за своїми зобов'язаннями, але поняття «ліквідність банку» науковці звужують тільки до своєчасного розрахунку за своїми зобов'язаннями. У працях А. О. Єпіфанова [17], Криклій О.А., Н. Г. Маслак [35] можна зустріти розуміння ліквідності банку як здатності банку купувати грошові кошти у центрального банку за прийнятною ціною. Крім того, при інтерпретації поняття "ліквідність банку" більшість з цих авторів розуміють співвідношення активів і пасивів в одних і тих же термінах. Часто ліквідність банку визначається лише як здатність банку погашати свої борги.

Але в сучасних умовах ліквідність банків залежить не лише від незбалансованості активів і пасивів, а й від можливості задовольнити потреби клієнтів у кредитуванні. Нестача ліквідності може стати проблемою вже тоді, коли банк розширює свій портфель кредитів швидше, ніж здатен забезпечити адекватне, надійне фінансування [4]. Якщо банк не може надавати кредити через недостатність ресурсів, то, по-перше, зменшуються потенційні доходи за кредитними операціями і, по-друге погіршується

Таблиця 1.1 - Аналіз поняття «ліквідність банку»

Автор	Визначення поняття «ліквідність банку»	Недоліки	Переваги
1	2	3	4
інструкція НБУ про порядок регулювання діяльності банків в Україні, від 28.08.2001 № 368 [23]	Ліквідність банку – здатність банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань, яка визначається збалансованістю між строками і сумами погашення розміщених активів і строками й сумами виконання зобов'язань банку, а також строками і сумами інших джерел і напрямів використання коштів (надання кредитів, інші витрати).	Звужується тільки до збалансування активів і пасивів за строками і сумами.	Робиться акцент на наданні коштів в кредит та на інших витратах.
Галицька Е. [7]	Ліквідність банківської системи – це спроможність забезпечити своєчасне виконання всіх боргових зобов'язань перед вкладниками, кредиторами і засновниками банківських установ, можливість залучати в повному обсязі вільні кошти юридичних і фізичних осіб та надавати кредити й інвестувати розвиток економіки країни.	Звужується тільки до своєчасного виконання своїх боргових зобов'язань.	Чітко зазначено мету ліквідності. Робиться акцент на кредитуванні і інвестуванні.
Косарева І.П., Крамська Д.О [29]	Здатність банку швидко і без зайвих втрат перетворювати власні активи у готівкові кошти у необхідній валюті та у відповідний строк, мобілізувати кошти з інших джерел для своєчасного і повного погашення усіх своїх зобов'язань та отримання готівки	Звужується до виконання своїх зобов'язань за допомогою готівки.	Робиться акцент на мобілізації коштів з інших джерел

Продовження таблиці 1.1

1	2	3	4
Краснов С. [36]	Це здатність банків своєчасно і безперервно здійснювати платежі за своїми зобов'язаннями»	Звужується до своєчасного забезпеченні своїх грошових зобов'язань.	Робиться акцент на використанні коштів для видачі їх в кредит.
Єпіфанов Н. Г. [17]	Здатність банку своєчасно виконувати свої зобов'язання, причому не тільки щодо повернення вкладених коштів з виплатою встановленої плати, а й щодо надання кредитів;	Не враховує різну ступінь ліквідності активів.	Робиться акцент на кредитуванні, а не тільки на забезпеченні власних зобов'язаннях.
Сало І. В., Криклій О.А. [63]	Здатність банку виконувати свої зобов'язання (у будь-який момент за зобов'язаннями до запитання і відповідно до термінів за терміновими зобов'язаннями), маючи для цього достатню кількість готівки і безготівкових коштів	Звужується до виконання своїх зобов'язань за допомогою готівки.	Не має
Герасимович А. [8]	Здатність банку в будь-який момент часу виконувати свої зобов'язання перед вкладниками (фізичними та юридичними особами) в грошовій формі, на першу вимогу та в повній сумі	Дуже загальне.	Робиться акцент на виконанні зобов'язань перед вкладниками.
Щибиволок З. І [80]	Мобільність активів банку для забезпечення вчасного виконання заздалегідь взятих зобов'язань та вимог, що виникли в процесі господарювання.	Не чіткість, вказано лише мобільність активів.	Не має

Продовження таблиці 1.1

1	2	3	4
Івасів І. Б. [22]	Спроможність банку виконувати свої зобов'язання, можливість задоволення кредитних заявок, які відповідають його стандартам кредитування	Не враховується різна ступінь ліквідності активів.	Передбачає задоволення кредитних заявок.
Сташишин А.В., Петик Л.О., Блащук-Девяткіна Н.З., Ситник Н.С [65]	Ліквідність банку – здатність забезпечити «своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань, що визначається збалансованістю між сумами і строками погашення розміщення активів за су-мами та строками виконання зобов'язань банку	Не чітко вказано за допомогою яких активів повинен банк виконувати свої зобов'язання	Робиться акцент на залученні грошових коштів за розумною ціною.
Міщенко В.І. [45]	Одна із узагальнених якісних характеристик діяльності банку, що обумовлює його надійність. Це здатність своєчасно і без втрат виконати свої зобов'язання перед вкладниками і кредиторами	Дуже загальне визначення. Кратність.	Робиться акцент на своєчасному і без втрат виконувани своїх зобов'язання.
Савлук М.І. [62]	Можливість продавати ліквідні активи, придбавати грошові кошти в центральному банку і здійснювати емісію акцій, облігацій, депозитних і ощадних сертифікатів, інших боргових інструментів. Ліквідність для банку є його здатністю забезпечувати своєчасне виконання в грошовій формі своїх зобов'язань по пасиву. Ліквідність банку визначається збалансованістю активів і пасивів банку, ступенем відповідності термінів розміщення активів і залучених банком пасивів.	Звужується до виконання своїх зобов'язань по пасиву і збалансування активу і пасиву.	Робиться акцент на придбанні та емісії цінних паперів.

Продовження таблиці 1.1

Молчанов О. В. [46]	Можливість використовувати його активи як наявні грошові кошти або швидко перетворювати їх на такі. Банк вважається ліквідним, якщо суми його грошових коштів, які він має можливість швидко мобілізувати з інших джерел, дозволяють своєчасно виконувати зобов'язання по пасиву	Звужується до своєчасного виконання зобов'язань по пасиву.	Враховується різна ступінь ліквідності активів.
Базельський комітет з банківського нагляду [1]	Ліквідність - здатність фінансувати збільшення активів і виконувати зобов'язання, коли настає час їх виконання.	Звужується до виконання своїх зобов'язань.	Кратність.
Фурсман О.Е. [72]	Ліквідність банку – це його здатність, не порушуючи внутрішніх та зовнішніх регулятивних вимог, виконувати усі зобов'язання в повному обсязі у необхідній валюті та у відповідний строк за рахунок структури балансу, а також спроможність фінансувати зростання кредитно-інвестиційного портфеля, в тому числі завдяки зовнішнім запозиченням.	Не має .	Робиться акцент на фінансуванні кредитно-інвестиційного портфеля.
Вітлінський В. В [4]	Це здатність банку перетворити фінансові чи матеріальні активи у грошові кошти з метою своєчасного виконання зобов'язань перед вкладниками	Звужується до виконання своїх зобов'язань.	Робиться акцент на своєчасному і виконуванні своїх зобов'язань.
Ковальчук Т.Т. Коваль М.М. [27]	Це здатність банківської установи забезпечувати вчасне та повне виконання зобов'язань. Ліквідність банку забезпечується збалансованістю активів та пасивів та відповідністю строків розміщення активів до строків залучення пасивів згідно банківського балансу	Звужується до виконання своїх зобов'язань.	Робиться акцент на забезпеченні ліквідності за рахунок збалансованості активів і пасивів

конкурентоспроможність банку через втрату клієнтів.

Найбільш розширене визначення ліквідності банку надає І. Б. Івасів, який зазначає, що тлумачення ліквідності банку як спроможності банку виконувати свої зобов'язання. Для того, щоб банк міг виконувати свої зобов'язання, він повинен доповнити їх вимогою задовольняти кредитні заявки від клієнтів, які відповідають критеріям кредитування [22].

Отже, проаналізувавши визначення банківської ліквідності, можна сформулювати узагальнене поняття. Ліквідність банку - це здатність банківської установи забезпечити своєчасне і повне виконання своїх зобов'язань перед кредиторами, дебіторами та клієнтами за рахунок збалансованого співвідношення активів і пасивів банку з відповідним ступенем ліквідності, а також здатність до залучення вільних коштів юридичних і фізичних осіб, надання кредитів та зростання інвестиційного портфеля. Це також здатність фінансувати зростання кредитного та інвестиційного портфелів. Це визначення охоплює всі якісні характеристики банківської ліквідності і вказує не тільки на здатність банку відповідати за своїми зобов'язаннями в повному обсязі, але й на його здатність нарощувати свій кредитний та інвестиційний портфель. Таке визначення ліквідності банку є більш повним і змістовним, оскільки вказує на те, за рахунок чого досягається ліквідність банку, тобто збалансоване співвідношення активів і пасивів банку з відповідним ступенем ліквідності.

У банківській системі слід також розрізняти ліквідність на мікро- та макрорівні. На мікрорівні йдеться про здатність окремих банківських установ виконувати свої зобов'язання для забезпечення розвитку банку шляхом збільшення обсягів діяльності. На макрорівні, тобто на рівні банківської системи, ліквідність означає здатність виконувати всі зобов'язання перед вкладниками, кредиторами та засновниками банку, активно залучати кошти юридичних і фізичних осіб та надавати кредити [39].

Тому очікується, що банки повинні підтримувати достатній рівень ліквідності для ефективного виконання своїх щоденних зобов'язань, таких як

задоволення вимог вкладників та вилучення депозитів, погашення зобов'язань та надання коштів позичальникам для повернення запозичених коштів. Ліквідність банківської системи значною мірою залежить від ліквідної позиції вітчизняних банків та НБУ.

Згідно з концепцією ліквідності, що розглядається, ліквідність відіграє важливу роль і є необхідною у функціонуванні банків. Це проявляється у здатності банку задовольнити попит на кредити, вилучити кошти вкладників на їхню вимогу, забезпечити довіру клієнтів до банку та підтримати довіру до банку. Христофорос О.Ф. [76] виділяє наступні основні функції ліквідності в банківській сфері: організаційно- управлінську, стратегічну, трансформаційну - внутрішні, а також зовнішні – стабілізаційну, конкурентно-статусну, нівелювання ризиків.

Запропонована система функцій банківської ліквідності розглядається з позиції розподілу середовища банківської системи на внутрішнє та зовнішнє. Організаційно-управлінська функція слугує для розгляду найбільш раціональних шляхів забезпечення ліквідності та її управління як з боку ліквідності та її управління, як з боку Національного банку, так й в банківських установах. Внутрішня стратегічна функція спрямована на підтримку ефективного та динамічного розвитку банку і його постійного виконання своїх функцій. Стабілізаційна, конкурентно-статусна, трансформаційна та функція нівелювання ризиків більш спрямовані на аналіз процесу забезпечення ліквідності [77].

Виходячи з визначення терміну «ліквідність» варто зазначити, що банки можуть відповідати за зобов'язаннями не тільки у готівковій формі, а й в безготівковій. Найбільше використання готівки банками приходить для проведення операцій із фізичними особами. При обслуговуванні юридичних осіб частіше використовуються кошти в безготівковій формі.

Крім того, на сьогодні у високорозвинених країнах, наприклад, у США, країнах ЄС, Японії, спостерігається припадання більшої частки розрахунків фізичних осіб у безготівковій формі у вигляді платіжних карт або Інтернет-

банкінгу. Наприклад, обсяг готівки в Швеції складає лише 3 % сукупної грошової маси, в США він становить 7 %, а в країнах Євросоюзу 9 %. Така мала кількість готівки та незначний обсяг готівкових операцій пояснюється можливістю зменшення ймовірності паніки серед клієнтів банків, спричиненою дефіцитом готівкових коштів у банкоматах під час можливих кризових ситуацій, що, в свою чергу, зменшує ризик втрати ліквідності банком. В цьому випадку стан ліквідності банку залежить від довіри до нього з боку його контрагентів, що здійснюють еквайрінг платіжних карт та прийом платежів конкретного банку [41].

У визначенні сутності поняття «банківська ліквідність» слід також відокремити фактори, які мають вплив на її зміни. Головні фактори, які впливають на стан ліквідності банку можна поділити на зовнішні та внутрішні. До внутрішніх факторів відносяться процеси і події, що мають місце безпосередньо у банківській установі, до зовнішніх – ті, що відбуваються на рівні економічної системи країни. Представимо фактори впливу на ліквідність банку у вигляді таблиці (таблиця 1.2).

Таблиця 1.2 – Фактори впливу на банківську ліквідність

Внутрішні фактори	Зовнішні фактори
1. Міцна капітальна база	1. Економічна та політична ситуації в країні
2. Якість залучених коштів	2. Засоби державного регулювання
3. Структура активів та пасивів	3. Особливості політики НБУ
4. Якість активів	4. Можливість залучення підтримки держави
5. Значна залежність від зовнішніх джерел залучення коштів	5. Стан та розвиток фінансового ринку.
6. Менеджмент банку	

Як можна побачити з таблиці 1.2 фактори, які мають вплив на ліквідність банківської системи, можна поділити на зовнішні та внутрішні. До зовнішніх

факторів відносяться ті, які мають вплив на банківську систему в цілому, зазвичай вони більш сезонні, циклічні та довгострокові.

До внутрішніх відносяться фактори на рівні окремої банківської установи, її політики управління та керівництва, а також вплив зовнішніх факторів. Тобто, з метою забезпечення ліквідності банків важливим є аналіз факторів впливу на її стан на обох рівнях.

Підводячи підсумок стосовно аналізу різних трактовок щодо визначення поняття "ліквідність банку" можна сказати, що вони не дають однозначного її трактування через розбіжності у розумінні різних авторів даного поняття, а також всіх зобов'язань банківської установи перед вкладниками і клієнтами, виконання яких має забезпечити ліквідність банку, та основних завдань (функцій) оптимальної банківської ліквідності, насамперед, таких як своєчасність, повнота виконання зобов'язань, мінімізація витрат та сприяння збільшенню кількості банківських операцій і одночасно обов'язкова прибутковість банку.

Отже, у сучасній економічній літературі і банківській практиці розуміння банківської ліквідності не є однозначним, так як воно має широкий спектр різних підходів і тлумачень цього поняття.

1. 2 Диференціація понять ліквідність та платоспроможність

У ринковій економіці, де банк може збанкрутувати, платоспроможність і ліквідність є одними з основних критеріїв визначення фінансового становища банку. Провідним завданням банківських установ є отримання прибутку та сприяння соціально-економічному розвитку не лише окремих регіонів, а й держави в цілому. Здобуток цієї мети забезпечується за допомогою перерозподілу капіталу, інакше кажучи, залучення вільних грошових ресурсів і їх перерозподілу поміж регіонами та окремими групами суспільства, де є

потреби в цих ресурсах. Проте, у банківському процесі існує проблема дисбалансу серед сумами та термінами наданих та розміщених ресурсів. Себто, є певні фінансові втрати, через низьку ліквідність активів банківських установ.

Єдиного підходу до визначення понять ліквідності та платоспроможності серед авторів підручників з економічного аналізу не існує. Існує навіть безліч різних визначень, які суперечать одна одній. Термін «ліквідність» походить від латинського «liquidus», що означає «рідкий, плинний» та, виходячи з буквального змісту, часто розуміється як легкість реалізації, швидка конвертація матеріальних цінностей у грошові кошти [1]. Можна визначити, що в цілому ліквідність пов'язана з його здатністю погашати свої фінансові зобов'язання за рахунок наявних активів, які можуть бути використані для погашення його боргів. Такі активи називаються ліквідними. З цих обставин, найбільш краще Гудзенко Н. М. сформулював поняття «ліквідність»: «ліквідність - можливість банку вчасно й повно забезпечувати виконання своїх боргових та фінансових зобов'язань перед усіма контрагентами, що визначається наявністю достатнього власного капіталу банку, оптимальним розміщенням і величиною коштів за статтями активу та пасиву балансу з урахуванням відповідних строків» [10].

Звичайно, поняття «ліквідність» уподібнюють з поняттям «платоспроможність». Косова Т.Д. дає визначення ліквідності як «здатність банку забезпечити своєчасне виконання в грошовій формі своїх зобов'язань по пасиву» і в той же час визначає платоспроможність як «це його здатність в належні терміни і повністю відповідати за всіма своїми зобов'язаннями. Ліквідність банку лежить в основі його платоспроможності» [30]. Зі свого боку, платоспроможність - це здатність банку оплачувати свої зобов'язання, які вже виникли і вимагають негайного відшкодування, грошима, наявними на банківських рахунках або готівкою.

У розумінні «платоспроможність банку» існує декілька визначень, які мають певні нюанси у цьому понятті (таблиця 1.3).

Таблиця 1.3 - Висвітлення поняття «платоспроможність банку»

Автор	Визначення поняття «платоспроможність»
О.В. Дзюблюк	Це здатність комерційного банку своєчасно і в повному обсязі виконувати свої платіжні зобов'язання, які враховуються як в балансі, так і в позабалансовому обліку, що є необхідною умовою для реалізації грошово-кредитного посередництва в економіці в цілому [12]
Т. Д. Косова	Це його здатність в належні терміни і повністю відповідати за всіма своїми зобов'язаннями. Ліквідність банку лежить в основі його платоспроможності [30]
В. І. Міщенко	Це спроможність банку виконати законні вимоги кредиторів, яка характеризується рівнем забезпеченості фінансових зобов'язань банку власним капіталом [45]

О. В. Дзюблюк висовує пропозицію, щоб ліквідність на відміну платоспроможності розглядали більш в вузькому сенсі, а саме як «стан банківського балансу, при якому структура його активів за сумами та строками розміщення є адекватною структурі пасивів за обсягами і термінами залучення і, відповідно, очікуваної потреби в коштах для погашення зобов'язань перед вкладниками і кредиторами» [12]. На наш, погляд, це більш переконливе запропоноване поняття. Таким чином, подібний підступ до визначення ліквідності дозволяє йому розглядати ліквідність немов статичний і фрагментарний показник, що характеризує умілість банку перетворити різні активи в платоспроможні кошти для виконання зобов'язань за пасивами.

Отже, поняття ліквідності ширше поняття платоспроможності. Ліквідність – це потенційна платоспроможність. Ліквідність банку визначається балансом між різними частинами активів та пасиву на його балансі. Платоспроможність характеризується наявністю ресурсів. При цьому необхідно розрізняти ліквідність активів від ліквідності балансу. Рівень ліквідності активів пов'язаний з часом, необхідним для їх конвертації в

грошові засоби. Чим менше часу потрібно на конвертацію даного виду активу в готівку, тим вище його ліквідність. Існує обернена залежність [27].

Для того, щоб підтримати платоспроможний стан необхідно адаптувати платоспроможність грошового ресурсу до потреб повсякденних платежів. Але, ліквідність банку не означає, що він платоспроможний, а платоспроможний банк не означає, що він є ліквідним (рисунок 1.1).

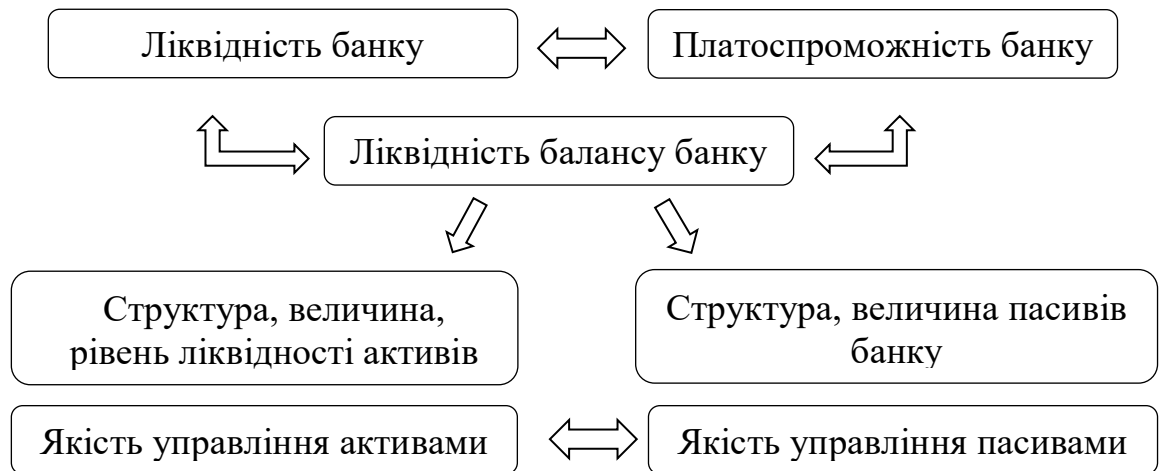

Рисунок 1.1 – Взаємовідношення ліквідності та платоспроможності банку

Наявність запасу активів на кінець поточного рахунку і відсутність будь-яких прострочених і неоплачених зобов'язань є доброю ознакою з точки зору визначення коефіцієнта достатності капіталу банку. З іншого боку, надмірна концентрація грошових коштів на поточному рахунку свідчить про нераціональне використання фінансових ресурсів [24]. Цього достатньо, щоб покрити різницю між усіма видами кредиторської заборгованості, яка повинна бути погашена протягом певного безпосереднього періоду, і короткостроковими вимогами, які, як очікується, будуть погашені протягом того ж періоду.

При визначенні ліквідності та платоспроможності банку різні користувачі цієї інформації мають різні інтереси. Банківські та кредитні організації зацікавлені в можливості інвестування та повернення коштів з

певним відсотком. Держава бачить надійного платника податків у кожному банку. Співробітники розраховують отримувати зарплату вчасно і мати хороші перспективи в майбутньому. Метою розробки раціональної рекомендації щодо поліпшення фінансового становища є аналіз предмета дослідження.

Ліквідність банку є основною умовою та складовою платоспроможності банку, а тобто, і фінансової стійкості банківської установи, яка в свою чергу включає:

- здатність своєчасно, в повному обсязі та в необхідній валюті задовольняти всі існуючі або потенційні вимоги клієнтів;
- здатність функціонувати без порушення внутрішніх і зовнішніх нормативних вимог;
- наявність бездоганної репутації, що дозволяє банку отримувати довгострокові ресурси для фінансування зростання активів та залучення необхідної суми коштів на поточні рахунки та депозитні.

Низька ліквідність, а значить і платоспроможність банку, обумовлена або менш прибутковою діяльністю, або низькою нормою прибутку, оскільки прибуток є основним джерелом збільшення обсягу фінансових ресурсів, а також нераціональним розподілом фінансових ресурсів. Все це може призвести до банкрутства та ліквідації банку.

Переважає більшість науковців поділяють фактори, які впливають на ліквідність банківської установи, а саме наступні фактори: фактори світового, державного і регіонального рівня.

До факторів світового рівня відносяться: стан світової економіки; рівень інтеграції банківської системи країн світу; коливання процентних ставок на валюту, сировину, ін.; світова криза; стан світових фінансових ринків.

Фактори державного рівня – це політична і економічна ситуації в країні; розвиненість фінансових ринків, включаючи ринок цінних паперів; розвиток банківського сектора; розвиненість системи нагляду; рівень регулювання

діяльності банку з боку держави; грошово-кредитна політика НБУ; політична ситуація країни; рівень фінансової спроможності населення.

Фактори регіонального рівня - стан економічного розвитку регіону; розвиненість інфраструктури регіону; стан ресурсної бази регіону; стан соціального середовища регіону.

Отже, хоча поняття ліквідності та платоспроможності дуже близькі, вони не збігаються. Враховуючи потенційну платоспроможність, ліквідність орієнтована на майбутнє, в той час як платоспроможність вказує на поточний стан банку. Поняття ліквідності ширше поняття платоспроможності. Ліквідність – це потенційна платоспроможність. Ліквідність банку визначається балансом між різними частинами активів та пасиву на його балансі. Платоспроможність характеризується наявністю ресурсів.

1.3. Регулювання ліквідності банківських установ

Управління банківською ліквідністю є невід’ємним етапом проведення грошово-кредитної політики. Адже саме керуючи ліквідністю банківського сектору Національний банк України безпосередньо забезпечує один з факторів безперебійного та стабільного функціонування банківської системи країни.

Оцінка ліквідності банку є одним з найбільш складних завдань, що дозволяють отримати відповідь на найважливіше питання: чи здатний банк відповідати за своїми зобов’язаннями. На здатність банку відповідати за зобов’язаннями впливають характеристики стану та зміни ресурсної бази, повернення активів, фінансовий результат діяльності, розмір власних коштів (капіталу) банку, і навіть якість управління банком. Важливо зазначити, що дефіцит ліквідності в банку може спричинити за собою його неплатоспроможність, а надмірна ж ліквідність в свою чергу негативно відображається на прибутковості, так як «зайві» гроші складно змусити

приносити банку дохід – вони не затребувані клієнтами, тому банки намагаються їх позбуватися, в тому числі через ринок міжбанківських кредитів. Таким чином, управління банківською ліквідністю є досить складним та багатофакторним процесом. Саме тому важливим залишається процес аналізу і моніторингу за показниками ліквідності безпосередньо як на мікроекономічному, так й на макроекономічному рівнях.

Першим кроком у процесі управління ліквідністю банку є формування масиву даних згідно зі складовими фінансової звітності. Зовнішні ознаки змін стану ліквідності банківської системи наведені в таблиці 1.4. Наступним етапом є розрахунок показників ліквідності та порівняння їх з нормативами Національного банку України. Слід за цим керівництву визначити потребу у ліквідних коштах та на кінцевому етапі сформулювати необхідні заходи із забезпечення ліквідності з подальшою їх реалізацією.

Таблиця 1.4 – Зовнішні ознаки змін стану ліквідності банківської системи

Ознаки ослаблення ліквідності банківської системи	Ознаки зміцнення ліквідності банківської системи
1. Зниження кількості коштів банків на кореспондентських рахунках. 2. Збільшення попиту на кредити рефінансування НБУ. 3. Надмірна залежність ресурсної бази від обсягів міжбанківського кредитування. 4. Зменшення залишків готівки в касах банків. 5. Збільшення відсоткових ставок на грошово-кредитному ринку.	1. Зростання кількості коштів банків на кореспондентських рахунках. 2. Збільшення попиту банків на стерилізаційні операції центрального банку та зменшення попиту на операції з рефінансування. 3. Зниження залежності ресурсної бази від обсягів міжбанківського кредитування. 4. Зниження відсоткових ставок на грошово-кредитному ринку.

Слід зазначити, що потреба у ліквідних коштах може виникнути за наступних причин: вилучення депозитних коштів; заявки на отримання нових кредитів від клієнтів; операційні витрати; сплата податків; виплата дивідендів акціонерам банку.

Згідно із вищезазначеним, можливими засобами усунення дефіциту ліквідності є: залучення коштів клієнтів; дохід від продажу банківських послуг; погашення кредитів клієнтами; продаж активів банку; залучення коштів на грошовому ринку [25].

Основною задачею управління ліквідністю є підтримання безперервного процесу проведення платежів, головними факторами якого виступають аналіз діяльності банку протягом попередніх періодів, прогнозування можливого сценарію подальшого його функціонування з урахуванням уникнення можливого дефіциту ліквідності та зменшення можливих ризиків [39].

Таким чином, в управлінні ліквідністю банку можна виокремити три напрямки: управління активами, управління пасивами та збалансоване управління. На сьогодні більшість банків України проводить управління ліквідністю шляхом збалансованого методу, що може бути пов'язано із високою вартістю та значною ризикованістю інших методів [39].

Управління ризиками є вкрай важливою складовою забезпечення стабільного функціонування банківської установи, саме тому важливим є процес моніторингу та діагностики процесів виникнення всебічних і можливих ризиків, у тому числі й ризиків ліквідності.

Важливим є забезпечення ліквідності не тільки на рівні однієї банківської установи, а й на рівні банківської системи країни. Саме тому є необхідним ретельний моніторинг та визначення ознак змін стану ліквідності банківської системи [31].

Серед найбільш сприятливих умов для зміцнення стану ліквідності банків на мікрорівні можна виокремити наступні: врегулювання достатнього обсягу капіталу, регулювання структури активів та пасивів, стабільність

ресурсної бази, підвищення попиту на кредити, довіра клієнтів до банку, раціональна політика управління ліквідністю банку [8].

На макрорівні сприятливими умовами підтримання стабільності стану ліквідності виступатимуть рухливість готівки у касах банків, ефективна стратегія НБУ, раціональне виконання методів грошово-кредитної політики.

Отже, управління банківською ліквідністю є досить складним процесом, який залежить від широкої низки факторів. Ліквідність банків контролюється як на рівні окремої банківської установи, так й на рівні банківської системи країни в цілому. Для ефективного управління ліквідністю доцільно паралельно використовувати зазначені методи. Це дозволить порівнювати отримані результати за кожним із них, що, в свою чергу, дасть можливість коректно прогнозувати рівень ліквідності.

В свою чергу, ще одним із шляхів підвищення ефективності управління банківською ліквідністю є покращення прогнозування змін у обсягах та структурі активів й пасивів банку. При цьому їх групування за певними характеристиками (валютою, строковістю, величиною тощо) дозволить підвищити достовірність прогнозу в межах відповідної категорії.

На сьогодні Національним банком України відбувається коригування системи оцінювання стану ліквідності з метою наближення до міжнародних стандартів, а також контролю усунення та протидії можливих ризиків. Тобто, важливим є моніторинг за складовими ліквідності, прогнозуванням й плануванням її обсягів, контроль за станом та якістю компонентів ліквідності в умовах глобальної фінансової нестабільності основна увага приділяється таким аспектам, як вимога до ризику, заснованому на політиці винагороди; встановлення схильності банків до операційних ризиків; розроблення ефективного механізму управління ними; оцінка й формування капіталу, необхідного для адекватного покриття ризиків [1].

Удосконалення методів та інструментів регулювання ліквідності банків набуває все більшого значення. Рівень розвитку проблеми визначається, зокрема, необхідністю адаптації вітчизняної банківської системи до

міжнародних вимог Базельського комітету з банківського нагляду, які відображені у відповідних документах. Крім того, для забезпечення ефективності Національного банку України було прийнято ряд нормативних актів з управління ризиком ліквідності банків, основними з яких є: Інструкція про порядок регулювання діяльності банків України, затверджена постановою Правління НБУ № 368 від 28.08.2001 року [23], Положення про застосування Національним банком України стандартних інструментів регулювання ліквідності банківської системи, затверджене постановою Правління НБУ № 615 від 17.09.2015 року [31] та Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах, затверджене постановою Правління Національного банку України № 64 від 11.07.2018 р. [58]. Введення Базельських стандартів, оцінка ліквідності українських банків є результатом необхідності впровадження норм, які сприятимуть визначенню ефективного ризику ліквідності та дасть змогу інвесторам більш ефективно і точно аналізувати діяльність банку. Тому сьогодні вибір методів та інструментів регулювання ліквідності українських банків є актуальним питанням.

Відповідно до принципів ефективного банківського нагляду, розробленими Базельським комітетом, наглядові ради повинні виходити з того, що стратегія управління ліквідністю банку, що враховує профіль ризику установи разом з кредитним рейтингом, містить принципи і процедури виявлення, вимірювання, моніторингу та контролю ризику ліквідності, а також для управління ліквідністю на щоденній основі.

Так, державне регулювання ліквідності банків слід розглядати на мікро- та макрорівнях та в комплексі (рисунки 1.2).

Існують наступні завдання, які мають вирішувати органи банківського нагляду для підтримки ліквідності банків:

- своєчасно виявляти негативні зміни в позиції ліквідності банку та вживати заходів для їх дострокового усунення;
- здійснювати контроль правильності визначення та здійснення адекватної політики щодо підтримки ліквідності (визначення оптимального

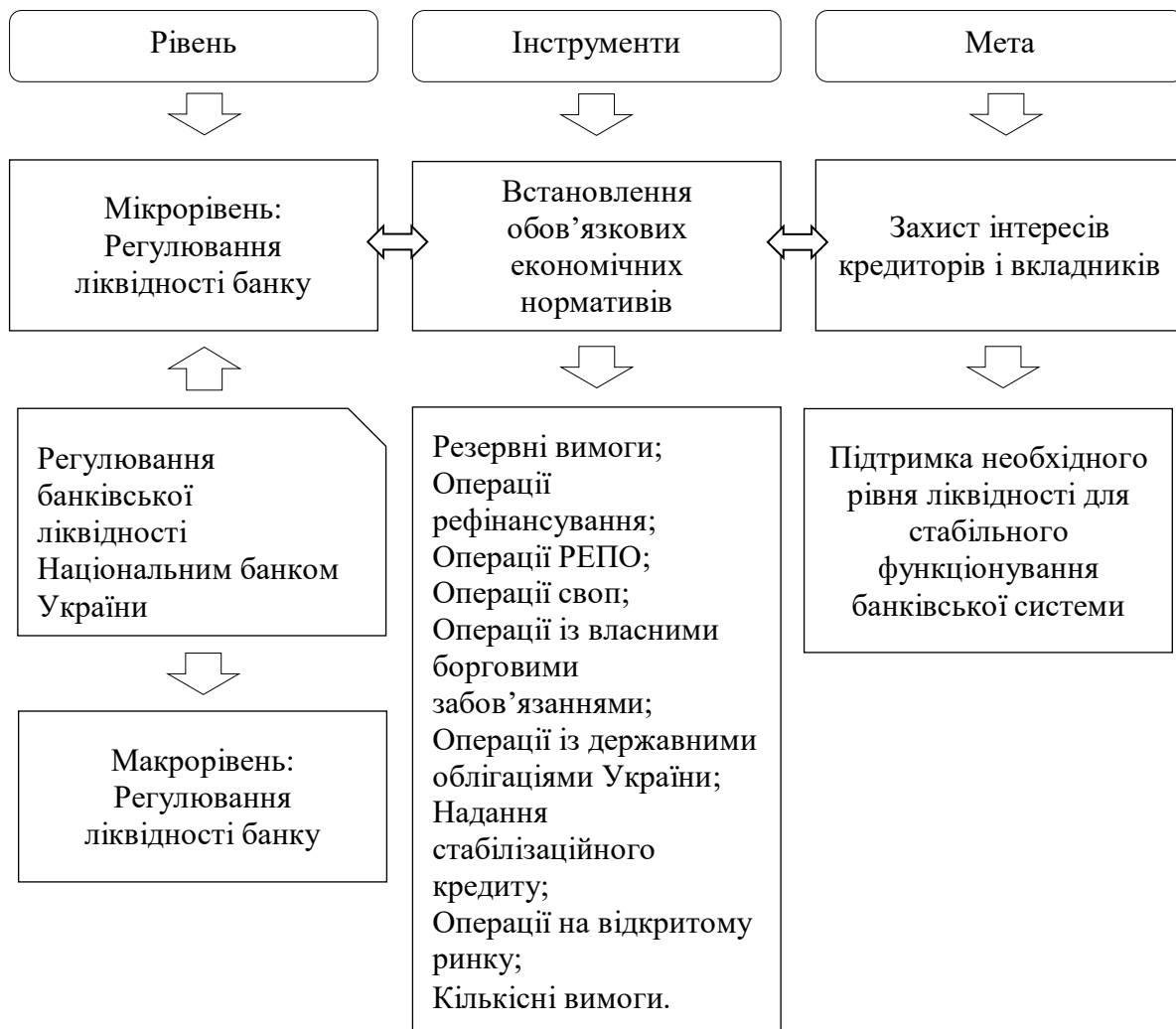

Рисунок 1.2 – Регулювання банківської ліквідності
Національним банком України

рівня ліквідності, забезпечення своєчасного подання звітності, розробка належної стратегії і т. д.) [24];

- ставитись неупереджено до всіх банків та визначати їхню ліквідність відповідно до загальновизнаних міжнародних принципів;
- встановлювати ліміти та параметри коефіцієнтів, що аналізують ліквідність;
- розробляти методичні рекомендації та нормативно-правові акти щодо організації процесу управління ліквідністю банків;

- впроваджувати якісні і кількісні оцінки системи управління ліквідністю банків;
- визначити чіткі критерії, яким повинні відповідати банки, що мають на меті отримання кредитів рефінансування для підтримки їхньої ліквідності;
- підтримувати ліквідність грошового ринку [49].

Національний банк України здійснює управління ліквідністю на підставі таких інструментів, як обов'язкові економічні нормативи, ставка рефінансування, резервні вимоги, стабілізаційні кредити. Основними економічними нормативами які встановлюються НБУ, для регулювання ліквідності є :

- коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) – норматив ліквідності, який установлює мінімально необхідний рівень ліквідності для покриття чистого очікуваного відпливу грошових коштів протягом 30 календарних днів з урахуванням стрес-сценарію. Нормативне значення LCR складало в 2022 році 100 % ;
- коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR) – норматив ліквідності, який установлює мінімально необхідний рівень стабільного фінансування, достатній для забезпечення фінансування діяльності банку на горизонті один рік. Банк розраховує зазначений коефіцієнт відповідно до «Методики розрахунку коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR)» .

Станом на 01.07.2023 року нормативи ліквідності банку мали такі значення: LCR_{вв} — 281,42%, LCR_{ів} — 342,32% та NSFR — 179,03%.

Обов'язкові резерви є ще одним важливим і широко використовуваним інструментом для управління ліквідністю банку. Дія цього інструменту полягає у встановленні НБУ нормативу резервів, у межах якого банки зобов'язані зберігати частину коштів, залучених від фізичних та юридичних осіб, на рахунках НБУ. Інструмент обов'язкових резервів, призначений для довгострокового регулювання ліквідності та грошової маси в обігу банків.

Останніми роками спостерігається тенденція до зниження резервних вимог за кордоном, і деякі країни відмовилися від цього інструменту регулювання ліквідності банківської системи. Роз'яснення відмови від даного інструменту є його специфічний податок, що зменшує ресурсну базу та підвищує вартість банківських продуктів, тож це призводить до зниження конкурентоспроможності банківських установ. Серед країн, які підтримують цю політику, є: Великобританія, Австралія, Нова Зеландія, Швейцарія, Канада. В деяких країнах центральні банки практикують нарахування процентів на обсяги сформованих резервів на кореспондентських рахунках у центральному банку. Так, у Словаччині даний відсоток становить 1,5%, а у Польщі – 0,9% від облікової ставки, в Угорщині даний показник дорівнює обліковій ставці [41].

У таблиці 1.5 наведено основні нормативно-правові акти щодо регулювання НБУ ліквідності та платоспроможності українських банків.

Таблиця 1.5 - Нормативно-правові акти регулювання НБУ ліквідності та платоспроможності банків України

Нормативно-правові акти НБУ	Положення
Закон України «Про банки і банківську діяльність» № 2121-III від 07.12.2000 р.[57]	визначено зобов'язання банків другого рівня подавати до НБУ фінансової та статистичної звітності з приводу їх ліквідності та платоспроможності
Закон України «Про Національний банк України» № 679-XIV від 20.05.1999 р.[60]	визначено принципи надання кредитів Національним банком України банк другого рівня для підтримки їх ліквідності
Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення питань організації корпоративного управління в банках та інших питань функціонування банківської системи» № 1587-IX від 30.06.2021 р. [18]	законом посилено вимоги до корпоративного управління в банках, оновлено вимоги щодо достатності капіталу та ліквідності, розширено повноваження Національного банку у сфері нагляду.
Положення Правління НБУ «Про економічні нормативи регулювання діяльності банків» №343 від 30.12.96 р.[56]	наведено нормативи ліквідності та платоспроможності, методику їх розрахунку та економічний зміст, періодичність надання звітів

Можна побачити, що у нормативно-правових документи детально висвітлюють ліквідності та платоспроможності банків. Особливо це видно у Законі України «Про банки і банківську діяльність» та «Про Національний банк України». Положення «Про економічні нормативи регулювання діяльності банків» вирішує практичні питання ліквідності та платоспроможності і їх регулюванням НБУ. В умовах нестабільності фінансової системи дуже важливо постійно контролювати ліквідність банківських установ, приділивши особливу увагу системно важливим банкам, а в деяких випадках навіть більш серйознішим вимогам до регулювання ліквідності.

Управління ліквідністю банків є необхідною умовою їх ефективного функціонування, а отже, і стабільної банківської системи.

Керування ліквідністю реалізують для наступних цілей [29]:

- здійснення ефективної грошово-кредитної політики держави;
- контроль за діяльністю банків з метою забезпечення стабільності функціонування банківської системи; виконання економічних нормативів ліквідності відповідно до нормативних документів центрального банку;
- здійснення ефективної банківської діяльності кожної окремої установи з одночасним одержанням прибутку;
- підтримка достатнього рівня ліквідності в банківській системі для безпечного функціонування банківських інститутів;
- забезпечення довіри вкладників до банківської системи країни в цілому для уникнення ситуацій банківської паніки;
- попередження системного ризику ліквідності, який неминуче призводить до краху та банкрутств.

Таким чином, при управлінні ліквідністю банку необхідно формувати резерв ліквідності для виконання непередбачених зобов'язань, виникнення яких може бути спричинено змінами на грошовому ринку, фінансовому становищі клієнта чи контрагента, а також для задоволення різних непередбачених потреб, зокрема, укладання кредитних та інвестиційних

договорів, здійснення несподіваного відтоку депозитів. Створення необхідного резерву ліквідності при збереженні рентабельності є актуальним завданням керівництва банку, вирішення якого значно ускладнюється наявністю різних банківських умов, які не постійно можна врахувати.

Висновки до першого розділу

У першому розділі магістерської роботи були досліджені теоретичні основи функціонування ліквідності банку, а саме:

– були узагальнені наявні визначення сутності ліквідності банку як поняття, на підставі критичного аналізу існуючих визначень сформульовано власне визначення ліквідності банку: Отже, проаналізувавши визначення ліквідності банку, можна сформулювати узагальнене поняття: ліквідність банку – це здатність банківської установи своєчасно забезпечити виконання своїх зобов'язань перед кредиторами, позичальниками та клієнтами в повному обсязі за рахунок збалансованого співвідношення між активами і пасивами банку відповідного ступеня ліквідності, а також можливість залучати вільні грошові кошти від юридичних і фізичних осіб та спроможність фінансувати зростання кредитно-інвестиційного портфеля. Це визначення охоплює всі якісні характеристики ліквідності банку, яке не тільки зазначає можливість банку виконувати свої зобов'язання в повному обсязі, а й можливість збільшення кредитно-інвестиційного портфелю. Таке визначення ліквідності банку є більш повним та сутнісним так, як вказано за рахунок чого досягається ліквідність банку, а саме за рахунок збалансованого співвідношення між активами і пасивами банку відповідного ступеня ліквідності.

– зроблена спроба відокремити поняття ліквідність та платоспроможність банку, та зроблено висновок, що ці поняття дуже близькі, але не збігаються. Враховуючи потенційну платоспроможність, ліквідність

орієнтована на майбутнє, в той час як платоспроможність вказує на поточний стан банку. Поняття ліквідності ширше поняття платоспроможності. Ліквідність – це потенційна платоспроможність. Ліквідність банку визначається балансом між різними частинами активів та пасиву на його балансі. Платоспроможність характеризується наявністю ресурсів.

– розглянуті інструменти регулювання ліквідності з боку Національного банку. В умовах нестабільності фінансової системи дуже важливо постійно контролювати ліквідність банківських установ, приділивши особливу увагу системно важливим банкам, а в деяких випадках навіть більш серйознішим вимогам до регулювання ліквідності. При управлінні ліквідністю банку необхідно формувати резерв ліквідності для виконання непередбачених зобов'язань, виникнення яких може бути спричинено змінами на грошовому ринку, фінансовому становищі клієнта чи контрагента, а також для задоволення різних непередбачених потреб, зокрема, укладання кредитних та інвестиційних договорів, здійснення несподіваного відтоку депозитів.

2 Комплексний фінансово економічний аналіз діяльності АТ «Приватбанк»

2.1 Коротка характеристика діяльності банку

АТ КБ «Приватбанк» є універсальним банком – він пропонує повний спектр банківських послуг, доступних на вітчизняному ринку для обслуговування корпоративних та індивідуальних клієнтів. Банк був заснований у 1992 році і є лідером на банківському ринку країни. АТ КБ «Приватбанк» є членом Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, що діє згідно із Законом № 2740-III «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб» від 20.09.2001 р. (зі змінами). За станом 31.12.2020 року має 26 філій і 1690 відділень в Україні, а також філію на Кіпрі.

Приватбанк був одним із перших комерційних банків в Україні. Станом на 2016 рік, у банку відкрили рахунки понад 22 мільйони клієнтів, банк обслуговує приблизно 60 % транзакцій та половину платіжних карток, випущених в Україні, в банку сконцентровано 40 % депозитів всієї банківської системи. До націоналізації банку державою, банком володіли олігарх Ігор Коломойський та Генадій Боголюбов, які контролювали 92 % акцій.

Незважаючи на динамічне зростання сектору банківського ритейлу, Національний банк України зафіксував серйозні проблеми із достатністю рівня капіталу, кредитним портфелем, виконанням нормативів установою. Після проведення стрес-тестування банку став зрозумілий масштаб проблем, який загрожував стійкості всієї банківської системи України. У лютому 2016 акціонери банку погодилися на трансформацію кредитного портфеля банку (переведення кредитної заборгованості перед банком на прозорі, працюючі бізнеси із реальними заставами, достатніми для обслуговування кредитів), в результаті якої потреба в капіталі банку мала б зменшитися, що дозволило «Приватбанку» повернутися в 5%-рамки адекватності капіталу. Екс-власники

провалили терміни трансформації та не виконали її в повному обсязі.

Наприкінці 2016 року дії экс-власників підтвердили регулятора в думці, що НБУ має вживати більш радикальних заходів для стабілізації установи. Екс-власники надіслали листи до Уряду та НБУ, за якими просили державу увійти в капітал банку та провести його оздоровлення, а зі своєї сторони, гарантували невтручання в цей процес і зобов'язувались провести реструктуризацію кредитного портфелю банку до середини 2017 року. І вже 18 грудня Уряд ухвалив рішення про входження держави в капітал банку. Втім, реструктуризації экс-власниками так і не було здійснено і в липні 2017 року держава перейшла до процедури судового стягнення з боржників по кредитному портфелю застав, а правоохоронні органи розпочали розслідування дій экс-власників та топ-менеджменту банку .

Зараз, єдиним акціонером банку, який володіє 100% акцій банку, є держава в особі Кабінету Міністрів України. Держава в особі Міністерства фінансів України набула права власності на 100% акцій банку 21 грудня 2016 року відповідно до статті 41.1 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» та згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2016 року № 961 «Деякі питання забезпечення стабільності фінансової системи». З 30.04.2019 власником банку є Держава в особі Кабінету Міністрів .

Згідно з дослідженням GFK Ukraine у другому кварталі 2020 року вони співпрацюють з 64,7% українців – фізичних осіб старше 16 років. Основним банком вважають 52,3% користувачів банківських послуг – фізичних осіб, що більше, ніж інші двадцять банків разом узятих. Серед корпоративних клієнтів у 2020 році це число для Приватбанку: юридичні особи – 63,7% співпрацюють, а 42,2% вважають своїм основним банком; суб'єкти підприємницької діяльності – фізичні особи (СПД ФО)– 75,4% співпрацюють, 69,8% вважають своїм основним банком [51].

Приватбанк приділяє значну увагу дослідженням і розробкам, стимулюючи розвиток інновацій в організації, спрямовує свої заходи на

розробку нових продуктів і підвищення доступності послуг для клієнтів. За рейтингом World's Best Digital Banks 2020 року від журналу Global Finance АТ КБ «Приватбанк» визнаний найкращим українським цифровим банком. Основною діяльністю АТ КБ «Приватбанк» є проведення комерційних банківських операцій та обслуговування фізичних осіб в Україні [51].

Банк пропонує наступні послуги для фізичних осіб: відкриття поточних рахунків та здійснення операцій з електронними платіжними засобами. Цей набір послуг включає випуск кредитних карток, карток для виплат, обслуговування зарплатних та соціальних проектів, відкриття та ведення рахунків Юніор, інтернет-картки тощо; оформлення депозиту. Роз'яснення умов розміщення вкладів у банку, укладання депозитних договорів між банком та клієнтом, припинення та продовження вкладів, оформлення служби накопичення «Скарбничка»; оформлення і надання кредитів: роз'яснення умов та правил користування послугою кредитування фізичних осіб від банку, оформлення «Оплати частинами» та «Миттєвої розстрочки», кредиту під депозит, тощо; валютно обмінні операції: обмін валют у відділеннях банку; інші банківські послуги: банківські сейфові скриньки та електронний цифровий підпис ; підключення до віддаленого обслуговування, а саме до системи Приват24 та SMS-банкінгу; виконання грошових переказів, здійснення переказів у відділенні банку, система переказів PrivatMoney; операції у відділеннях на вимоги клієнтів: касового обслуговування, платежів, комунальних платежів, надання дублікатів квитанцій, тощо [51].

АТ «Приватбанк» формує політику очолювання з метою забезпечення ефективного управління всіма ресурсами, гарантуючи зростання фінансових показників діяльності. Банк швидко орієнтується на роботу онлайн в таких кризових явищах як пандемія COVID-19, військова агресія, він не перериваючись надав усі потрібні послуги, підтримав клієнтів кредитуванням.

Згідно даних НБУ кількість банків в Україні на 1.08.2023 складала 64. Наведемо 5 банків з максимальним обсягом депозитів фізичних осіб (таблиця 2.1) та юридичних осіб (таблиця 2.2).

Таблиця 2.1 -Топ-5 банків з максимальним обсягом депозитів фізичних осіб (вересень 2023 р)

Банк	Всього депозитів фізичних осіб,		з них в іноземній валюті	
	тис грн	питома вага	тис грн	питома вага
Приватбанк	290 030 221	51,47	71 290 846	44,19
Ощадбанк	128 798 695	22,86	37 338 642	23,15
Райффайзен банк	53 717 596	9,53	16 613 267	10,30
Сенс-банк	46 258 820	8,21	21 944 496	13,60
Універсал банк	44 659 365	7,93	14 136 963	8,76
Разом	563 464 697	100,00	161 324 214	100,00

Таблиця 2.2 -Топ-5 банків з максимальним обсягом депозитів юридичних осіб (вересень 2023 р)

Банк	Депозитів юридичних осіб,	
	тис грн	питома вага
Укргазбанк	108 312 973	30,82
Приватбанк	70 446 043	20,05
Укрексімбанк	60 992 565	17,36
Ощадбанк	58 566 989	16,67
Укрсиббанк	53 097 387	15,11
Разом	351 415 957	100

Як ми бачимо, першість по обсягу депозитів фізичних осіб займає державний Приватбанк . По обсягу депозитів юридичних осіб Приватбанк займає друге місце. При чому по депозитах фізичних осіб Приватбанк залишив далеко позаду інші банки. Обсяг депозитів в Ощадбанку, який займає друге місце по депозитах фізичних осіб

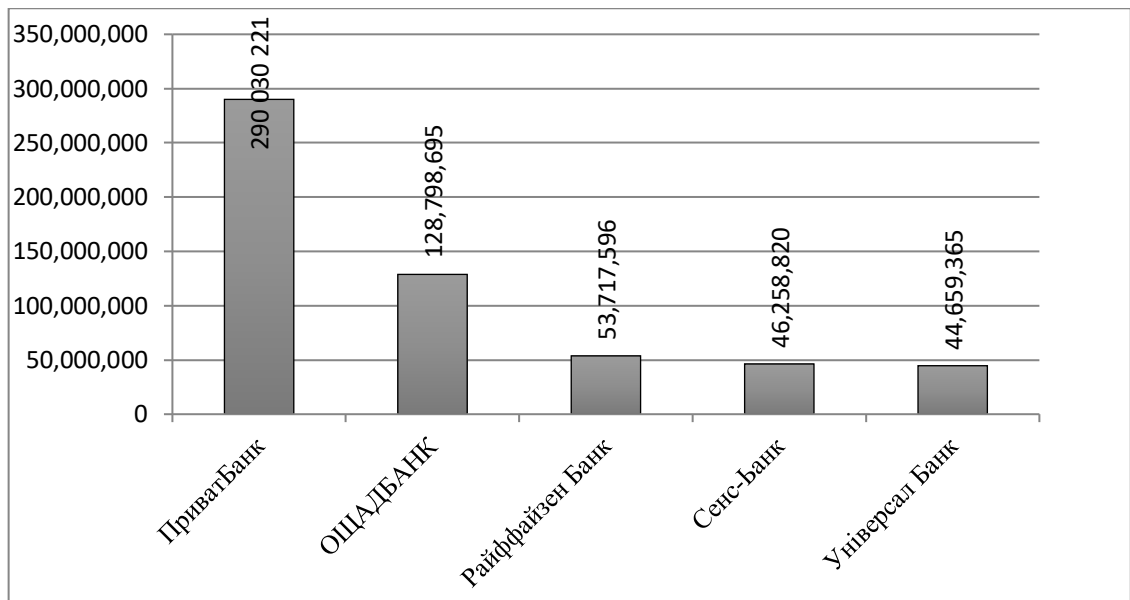

Рисунок 2.1 – Топ-5 банків з максимальним обсягом депозитів фізичних осіб , тис грн(вересень 2023 р)

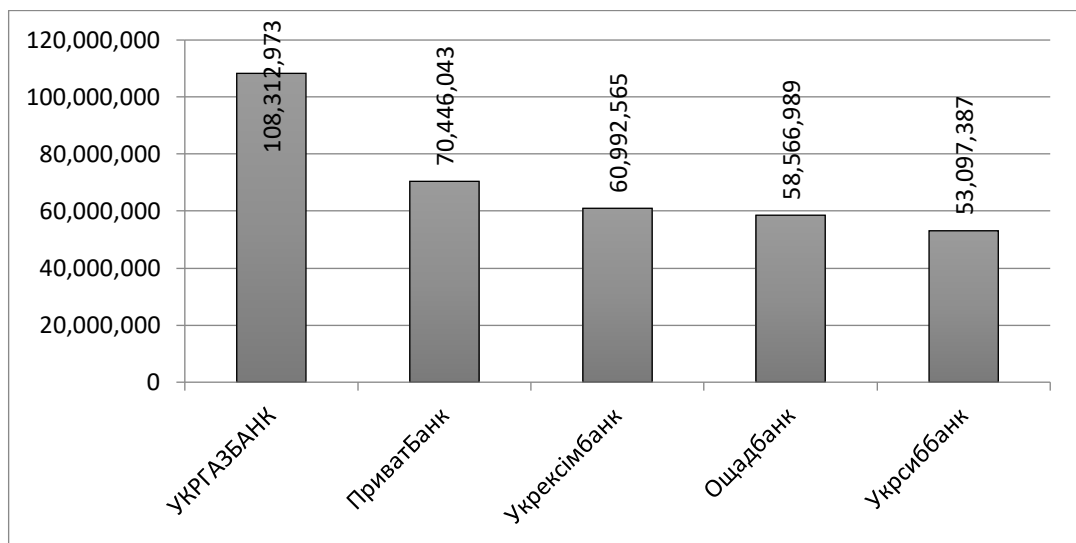

Рисунок 2.2 – Топ -5 банків з максимальним обсягом депозитів юридичних осіб, тис грн (вересень 2023 р)

більше ніж в два рази менше обсягу відповідних депозитів Приватбанку. Це свідчить про високий рівень довіри з боку населення до цієї фінансової установи.

Банк має розгалужену мережу відділень, банкоматів та терміналів самообслуговування. Станом на кінець 2022 року мережа налічувала 1000

функціонуючих відділень (80 % від довоєнної кількості), 5000 банкоматів (80 % від довоєнної кількості). На кінець 2022 року мережа POWER BANKING об'єднує 14 системно важливих банків, відділення яких стали основою цієї мережі. Наразі вже понад 1 000 відділень в усіх регіонах країни, у тому числі наші 500 відділень, додатково оснащені для роботи під час блекауту. Ми є безумовним лідером в Україні за кількістю випущених платіжних карток: 25.8 млн активних карток на кінець 2022 року. Як найбільший банк-емітент завдяки зручній та розгалуженій сервісній мережі та потужній екосистемі Приват24, ми також є лідером з r2r переказів, обсяг яких за 2022 рік становить понад 2 трлн грн, а кількість - 1 млрд транзакцій. За допомогою наших сервісів 4,5 млн українців здійснили більше 28 млн міжнародних грошових переказів з-за кордону. В умовах війни та вимушеної міграції за рік кількість здійснених через Приватбанк міжнародних переказів зросла на 16%, а загальна сума – на 7% [51].

За даними урядового порталу підсумки першого півріччя 2023 року вказують, що банківська система України стає дедалі більш ліквідною та прибутковою. Найвищі результати показали банки, які віддавали перевагу депозитним сертифікатам НБУ. У першому півріччі 2023-го якість кредитних портфелів банків знижувалася. На 01.07.2023 року частка проблемних кредитів (NPL) у портфелі банків у середньому в банківській системі України становила 38,94%. Агентство вважає, що рівень NPL у кредитному портфелі банків стабілізувався і його подальше зростання мало ймовірно. Загальний прибуток банківської системи за перше півріччя 2023 року – 67,65 млрд грн, з яких 41,2 млрд грн припадало на Приватбанк [3].

2.2 Аналіз фінансових показників діяльності банку

Оцінка фінансового стану суб'єктів господарювання передбачає вивчення та розрахунок комплексу показників, які відображають різні сторони діяльності банку та показують ефективність управлінських рішень.

За результатами оцінки фінансового стану можна побачити проблемні сторони фінансової діяльності банку та розробити заходи щодо підвищення ліквідності, платоспроможності, прибутковості, фінансової стійкості, оцінити механізм виробництва та визначити перспективи його розвитку [2]. Основними джерелами інформації для оцінки та аналізу фінансового стану, фінансових результатів, ефективності використання фінансових ресурсів, кредитоспроможності, інвестиційної привабливості банку є фінансова звітність банку, а саме: Звіт про фінансовий стан (Баланс), Звіт про прибутки та збитки або інший сукупний дохід, Звіт про рух грошових коштів та Звіт про власний капітал [74].

Проблеми у діяльності комерційних банків негативно впливають на їх ліквідність, яка, крім того, може лише погіршитися в умовах військового стану.. В Україні органом, який здійснює контроль та проводить моніторинг діяльності комерційних банків, є Національний банк України як головний регулятор грошово-кредитної політики держави.

Динаміку і структуру залишків на пасивних рахунках Приватбанку за період 2020-2022 роки наведено в таблиці 2.3. Аналіз динаміки та структури залишків на пасивних рахунках Приватбанку свідчить, що станом на 01.01.2023 порівняно з 01.01.2021, загальна сума залишків на пасивних рахунках банку збільшилась на 65,0 % і становила 540596 млн грн, що є свідченням розширення його діяльності. Власний капітал за період аналізу зріс на 12,8 %, в той час як зобов'язання зросли на 75,4 %. Зростання залишків на пасивних рахунках банку в 2022 році порівняно з 2021 роком відбулось за рахунок зростання зобов'язань, приріст яких склав 44,3 %, а власний капітал

Таблиця 2.3 – Аналіз динаміки та структури залишків на пасивних рахунків АТ «Приватбанк» за період з 01.01.2020 по 01.01.2023 рр., млн грн

Показник	На 01.01.2021		На 01.01.2022		На 01.01.2023		Абсолютне відхилення, млн грн		Відносне відхилення, %	
	сума, тис грн	питома вага, %	сума, тис грн	питома вага, %	сума, тис грн	питома вага, %	2021 до 2020	2022 до 2021	2021 до 2020	2022 до 2021
зобов'язання	255 194	82,9	334 681	83,4	482 807	89,3	79 487	148 126	31,1	44,3
власний капітал	52825	17,1	66 615	16,6	57 789	10,7	13 790	-8 826	26,1	-13,3
усього пасивів	308 019	100,0	401 296	100,0	540 596	100,0	93 277	139 300	30,3	34,7

зменшився на 13,3 %, що звісно є негативною тенденцією в діяльності банку. Власний капітал в 2021 році в порівнянні з 2020 роком збільшився на 13790 млн. грн або на 26,1 %, а в 2022 році зменшився. За весь період аналізу власний капітал збільшився на 4 964 млн. грн. Випереджаюче зростання зобов'язань банку призвело до збільшення їх частки у загальному обсязі пасивів з 82,9 % в 2020 році до 89,3 % в 2022 році при одночасному зменшенні питомої ваги власного капіталу з 17,1 % в 2020 році до 10,7 % в 2022 році.

Динаміку та структуру власного капіталу Приватбанк наведено таблиці 2.4. Як свідчить проведений аналіз в 2021 році по відношенню до 2020 року зростання власного капіталу склало 26,1 %, яке відбулося в основному за рахунок зменшення накопиченого дефіциту на 14 418 млн грн і збільшення резервного та інших фондів банку на 14,3 5 або на 1 215 млн. грн.

В 2022 році по відношенню до попереднього року загальна сума власного капіталу зменшилася на 13,3 % або на 8 826 млн грн. за рахунок істотного збільшення від'ємної величини на 270,8 % інших резервів. І при загальній величині статутного капіталу 206 060 млн грн розмір власного капіталу склав лише 57 789 млн грн. Тобто статутний капітал, при чому на протязі усього періоду, що аналізується, перевищував в 3-4 разу суму власного капіталу за рахунок від'ємних значень інших резервів та накопиченого дефіциту. Таким чином, можемо зробити висновок, що на протязі всього періоду, що аналізується, власний капітал набагато менше статутного капіталу, що є негативним явищем.

Платоспроможність банку, ефективність його діяльності обумовлені структурою і якістю активів, показники структури і динаміки яких за період з 01.01.2021 по 01.01.2023 року наведені у таблиці 2.5. Аналіз динаміки і структури активів Приватбанку свідчить про те, що за 2020-2022 рр. сума залишків на активних рахунках банку зросла на 39,6 % або на 158 071 млн грн і на 01.01.2023 становила 540 596 млн грн.

В структурі активів банку за весь період, що аналізується, найбільшу

Таблиця 2.4 – Аналіз динаміки та структури власного капіталу АТ «Приватбанк» за період з 01.01.2020 по 01.01.2023 рр., млн грн

Показник	На 01.01.2021		На 01.01.2022		На 01.01.2023		Абсолютне відхилення, млн грн		Відносне відхилення, %	
	сума, тис грн	питома вага, %	сума, тис грн	питома вага, %	сума, тис грн	питома вага, %	2021 до 2020	2021 до 2020	2021 до 2020	2022 до 2021
статутний капітал	206060	390,1	206 060	309,3	206 060	356,6	-	-	-	-
емісійний дохід	23	0,0	23	0,0	23	0,0	-	-	-	-
результат від операцій з акціонерами	12174	23,0	12174	18,3	12174	21,1	-	-	-	-
інші резерви	-2248	-4,3	-4091	-6,1	-15168	-26,2	-1 843	-11 077	82,0	270,8
резервні та інші фонди банку	8481	16,1	9696	14,6	11449	19,8	1 215	1 753	14,3	18,1
накопичений дефіцит	-171665	-325,0	-157247		-156749	-271,2	14 418	498	-8,4	-0,32
загальна сума власного капіталу	52825	100,0	66 615	100,0	57789	100,0	13 790	-8 826	26,1	-13,25

Таблиця 2.5 – Аналіз динаміки та структури активних рахунків АТ «Приватбанк» за період з 2020 по 2022 р.р.,
млн грн

Показник	На 01.01.2021		На 01.01.2022		На 01.01.2023		Абсолютне відхилення, млн грн		Відносне відхилення, %	
	сума, млн грн	питома вага, %	сума, млн грн	питома вага, %	сума, тис грн	питома вага, %	2021/2020	2022/2021	2021/2020	2022/2021
грошові кошти та їх еквіваленти	49911	13,0	52835	13,2	96380	17,8	2924	43545	5,9	82,4
кредити та аванси банкам	25059	6,6	26243	6,5	103837	19,2	1184	77594	4,7	295,7
кредити та аванси клієнтам	55021	14,4	68218	17,0	68084	12,6	13197	-134	24,0	-0,2
інвестиційні цінні папери	221661	57,9	222277	55,4	239752	44,3	616	17475	0,3	7,9
поточні податкові активи	6660	1,7	9978	2,5	9079	1,7	3318	-899	49,8	-9,0
відстрочені податкові активи	-	-	-	-	1100	0,2	-	1100	-	0,0
інвестиції в дочірні п-ва	30	0,0	30	0,0	30	0,0	0	0	0,0	0,0
інвестиційна нерухомість	2933	0,8	1989	0,5	2155	0,4	-944	166	-32,2	8,3
нематеріальні активи	953	0,2	1288	0,3	1389	0,3	335	101	35,2	7,8
основні засоби	6689	1,7	6074	1,5	5228	1,0	-615	-846	-9,2	-13,9
інші фінансові активи	3448	0,9	2644	0,7	4309	0,8	-804	1665	-23,3	63,0
інші нефінансові активи	10128	2,6	9713	2,4	9189	1,7	-415	-524	-4,1	-5,4
непоточні активи або групи вибуття	32	0,0	7	-	64	0,0	-25	57	-78,1	814,3
загальна сума активів	382525	100,0	401296	100,0	540596	100,0	18771	139300	4,9	34,7

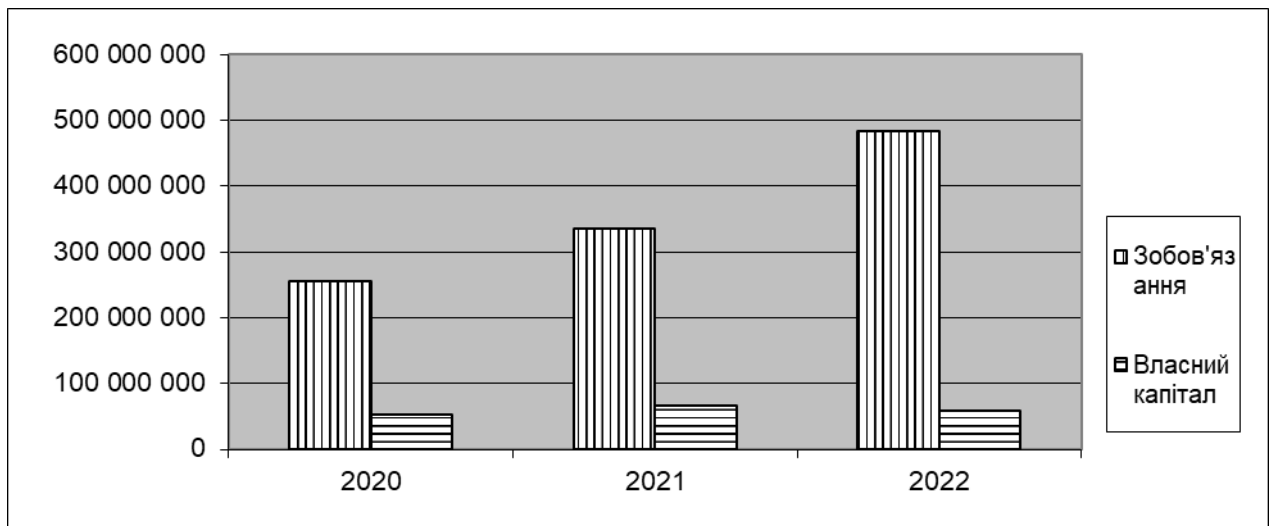

Рисунок 2.3 – Динаміка залишків на пасивних рахунках
АТ «Приватбанк», млн грн

питому вагу складають інвестиційні цінні папери, питома вага яких склала відповідно 57,9 %, 55,4 % та 44,3 %. Це державні цінні папери, в які дуже активно інвестує кошти банк. На другому місці в 2020, 2021 та в 2022 роках кредити та аванси банкам. Також більш-менш значну питому вагу в активах банку складають такі активні рахунки як грошові кошти та їх еквіваленти, кредити та аванси банкам, кредити та аванси клієнтам. Взагалі ці чотири активних рахунка складають в загальній сумі активів на протязі всього періоду, що аналізується, більше ніж 90 відсотків. Зростання суми залишків на активних рахунках Приватбанк в 2022 році в порівнянні з 2021 роком відбулось за рахунок збільшення грошових коштів та їх еквівалентів а також кредитів банкам при зменшенні кредитів та авансів клієнтам.

Далі проаналізуємо показники фінансової стійкості Приватбанку. Загалом, фінансова стійкість банку характеризується збалансованістю фінансових потоків, достатністю коштів для підтримки своєї платоспроможності та ліквідності, а також рентабельною діяльністю. Стійкість означає перманентну здатність банку відповідати за своїми зобов'язаннями і забезпечувати прибутковість на рівні, достатньому для нормального функціонування у конкурентному середовищі [4].

Динаміку показників фінансової стійкості Приватбанку протягом періоду з 01.01.2021 по 01.01.2023 наведено у таблиці 2.6. Коефіцієнт надійності розраховується як відношення власного капіталу до залучених коштів і, як правило, вимірюється в відсотках. Цей коефіцієнт повинен бути не менше 5 %.

Коефіцієнт фінансового важеля є оберненим показником до коефіцієнта надійності і розкриває здатність банку залучати кошти на фінансовому ринку. Він розраховується як співвідношення зобов'язань до капіталу. Збільшення цього показника свідчить про підвищення ділової активності банку, але про зниження його фінансової стабільності. Значення коефіцієнта фінансового важеля повинно бути в наступних межах 1-20.

Коефіцієнт участі капіталу у формуванні активів (коефіцієнт співвідношення власного капіталу та активів) розраховується як відношення власного капіталу до загальної вартості активів банку і виражається у

Таблиця 2.6 – Показники фінансової стійкості ПАТ «Приватбанк » за період 2020-2022 р.р.

Показники	На 01.01.2021	На 01.01.2022	На 01.01.2023
власний капітал, млн грн	52825	66615	57789
залучені кошти, млн грн	312710	325306	471970
загальні активи, млн грн	382525	401296	540596
коефіцієнт надійності, % (не менше 5%)	16,8	20,4	12,2
коефіцієнт фінансового важеля, % (у межах 1-20)	5,9	4,9	8,2
коефіцієнт участі капіталу у формуванні активів, % (не менше 10%)	13,8	16,6	10,7

відсотках. Цей коефіцієнт показує загальний рівень фінансування активів за рахунок власного капіталу, тобто скільки грошових одиниць капіталу припадає на одну грн. активів. Значення цього коефіцієнта має бути не менше 4 %. Проаналізувавши показники фінансової стійкості Приватбанк, можна зробити висновок, що банк дотримується необхідного рівня достатності капіталу та надійності. Так, коефіцієнт надійності протягом періоду аналізу залишається вище значення, що рекомендується, в 5 %, хоча в 2022 році він декілька зменшився з 16,8 % в 2020 році до 12,2 в 2022 році.

Коефіцієнт фінансового важеля характеризує політику банку як консервативну і обережну і знаходиться в межах значень, що рекомендується. Коефіцієнт участі капіталу у формуванні активів перевищує га протязі всього періоду, що аналізується, нормативне значення в 10 %. Хоча в 2022 році він вже знизився до 10,7 %, що звісно пов'язано з зростанням суми активів при одночасному зменшенні розміру власного капіталу, що ми бачили на попередніх етапах аналізу. Таким чином, можна зробити висновок, що Приватбанк дотримується консервативної політики в управлінні капіталом. З одного боку така політика призводить до підвищення надійності банку, а, з іншого, може призвести до зниження прибутковості власного капіталу банку.

Структура зобов'язань Приватбанк за період з 01.01.2021 по 01.01.2023 представлена у таблиці 2.7. За період, що аналізується, зобов'язання банку зросли на 45,8 % або на 153 107 млн грн, при чому в 2022 році по відношенню до попереднього періоду зобов'язання банку зросли на 44,3 %, а в 2021 році всього на 1,5 %. Таке зростання в 2022 році, в основному, відбувалося за рахунок збільшення коштів клієнтів на 45,1 % або на 5146 667 млн грн. В структурі зобов'язань Приватбанку частка коштів клієнтів складає найбільшу питому вагу 94,9 % в 2020 році, 97,8 % - в 2022 році. Решта складових зобов'язань банку займають дуже незначну частку і суттєво не впливають на його фінансовий стан, що показує його незначущість для прибутку банку.

Далі проведемо аналіз коштів клієнтів. Динаміка і структура коштів клієнтів наведені в таблицях 2.8 і 2.9.

Таблиця 2.7 – Аналіз динаміки та структури зобов'язань ПАТ «Приватбанк» за період 2020-2022 р.р., млн грн

Зобов'язання	На 01.01.2021		На 01.01.2022		На 01.01.2023		Абсолютне відхилення, ьлн грн		Відносне відхилення, %	
	сума, млн грн	питома вага, %	сума, млн грн	питома вага, %	сума, млн грн	питома вага, %	2021/2020	2022/2021	2021/2020	2022/2021
кошти банків	2	0,00	3	0,00	0	0,00	1	-3	50,0	-100,00
кошти клієнтів	312708	94,85	325303	97,20	471970	97,76	12595	146667	4,0	45,09
відстрочені податкові зобов'язання	146	0,04	159	0,05	128	0,03	13	-31	8,9	
забезпечення	10687	3,24	3651	1,09	5804	1,20	-7036	2153	-65,8	58,97
інші фінансові зобов'язання	4059	1,23	3770	1,13	2634	0,55	-289	-1136	-7,1	-30,13
інші нефінансові зобов'язання	2098	0,64	1795	0,54	2271	0,47	-303	476	-14,4	26,52
усього зобов'язань	329700	100,00	334681	100,00	482807	100,00	4981	148126	1,5	44,26

Таблиця 2.8 - Аналіз коштів клієнтів, млн грн

Показник	На 01.01.2021		На 01.01.2022		На 01.01.2023		Абсолютне відхилення, млн грн		Відносне відхилення, %	
	сума, млн грн	питома вага, %	сума, млн грн	питома вага, %	сума, млн грн	питома вага, %	2021/2020	2022/2021	2021/2020	2022/2021
фізичні особи	227704	72,8	229350	70,5	340332	72,1	1646,0	110982	0,7	48,4
строкові депозити	102374	32,7	88128	27,1	88584	18,8	-14246,0	456	-13,9	0,5
поточні рахунки та депозити на вимогу	125330	40,1	141222	43,4	251748	53,3	15892,0	110526	12,7	78,3
юридичні особи	85004	27,2	95953	29,5	131638	27,9	10949,0	35685	12,9	37,2
строкові депозити	14813	4,7	12487	3,8	14209	3,0	-2326,0	1722	-15,7	13,8
поточні рахунки та депозити на вимогу	69935	22,4	83224	25,6	116822	24,8	13289,0	33598	19,0	40,4
державні організації поточні рахунки	256	0,1	242	0,1	607	0,1	-14,0	365	-5,5	150,8
всього	312708	100,0	325303	100,0	471970	100,0	12595,0	146667	4,0	45,1

Таблиця 2.9 - Коефіцієнт відношення поточних рахунків та депозитів на вимогу до строкових депозитів для фізичних і юридичних осіб за період 2020-2022 роки.

Показник	На 01.01.2021	На 01.01.2022	На 01.01.2023
коефіцієнт відношення поточних рахунків та депозитів на вимогу до строкових депозитів для фізичних осіб	1,22	1,60	2,85
коефіцієнт відношення поточних рахунків та депозитів на вимогу до строкових депозитів для юридичних осіб	4,72	6,60	8,22

За даними таблиці 2.8 можемо зробити висновок, що найбільшу частку в структурі коштів клієнтів займають депозити на вимогу, що є негативним явищем, оскільки такі ресурси є не такими стабільними, хоча з іншого боку ці гроші для банку обходяться значно дешевше ніж строкові депозити. Це дає можливість отримати додаткові прибутки, які в майбутньому будуть працювати для покращення рентабельності банку. Депозити на вимогу фізичних і юридичних осіб складали 62,5 % в 2020 році 78,1 5 в 2022 році. На протязі, періоду, що аналізується депозити на вимогу значно перевищують обсяг строкових депозитів. В таблиці 2.9 наведений коефіцієнт відношення поточних рахунків та депозитів на вимогу до строкових депозитів для фізичних і юридичних осіб за період 2020-2022 роки. В 2022 році це перевищення значно збільшилося, що можна розцінювати як негативне явище, яке буде сприяти зменшенню ліквідності банку. позитивне явище. Незважаючи на військову агресію загальний обсяг депозитів в 2022 році по відношенню до попереднього на 45,1 %, в той час як обсяг поточних рахунків і депозитів на вимогу фізичних осіб збільшився значно більше на 78,3 %. Строкові депозити фізичних осіб збільшилися лише на 0,5 % . В структурі строкових депозитів найбільшу питому вагу займають депозити фізичних осіб на протязі всього періоду, що аналізується. Незважаючи на дуже складну

ситуацію 2022 році по всіх видах депозитів був приріст.

Далі проведемо аналіз доходів банку. Доходи Приватбанк складаються з таких статей: процентні доходи, комісійні доходи, інші доходи, чистий прибуток (збиток) від операцій з іноземною валютою, чистий прибуток (збиток) від переоцінки іноземної валюти, чистий прибуток (збиток) від операцій з фінансовими інструментами, чистий прибуток від переоцінки інвестиційної нерухомості (таблиця 2.10). За даними таблиці 2.10, можна зробити висновок, що в 2022 році основні доходи а саме процентні та комісійні знизилися відповідно на 13,8 % і 12,0 %. Чистий прибуток від операцій з іноземною валютою в 2022 році значно збільшився на 354,3 %.

Чистий прибуток від переоцінки іноземної валюти від'ємний, тобто банком був отриманий збиток в розмірі 7760 млн грн. Внаслідок всього чого в 2021 році чистий прибуток по відношенню до попереднього зріс на 44,2 %, а в 2022 році знизився на 13,8 %.

Але все ж таки діяльність банку в 2022 році залишилася прибутковою. Таким чином, можемо зробити висновок, що за період аналізу чистий прибуток банку збільшився на 30,4 %, але ж саме в 2022 році відносно до попереднього періоду він зменшився на 13,8 %, що звісно пов'язано з військовою агресією росії.

Далі перейдемо до розрахунку показників рентабельності діяльності банку (таблиця 2.11). Прибутковість як елемент банківської стабільності залежить від співвідношення доходів і витрат [7]. Оцінювання прибутковості здійснюється за допомогою системи відповідних показників. Найпоширенішими показниками прибутковості банку є: прибутковість банківських активів (ROA); прибутковість акціонерного капіталу (ROE). ROA - це показник, що характеризує співвідношення чистого прибутку банку (прибутку після оподаткування) й активів банку. Він показує, скільки чистого прибутку дає одиниця активів банку. ROA - показник ефективності роботи менеджерів банку, він показує, як вони справляються із завданням отримання чистого прибутку з активів банківської установи. ROE - показник, що

Таблиця 2.10 – Аналіз динаміки та структури доходів АТ «Приватбанк» за період 2020 - 2022 рр., млн грн

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Абсолютне відхилення, млн грн		Відносне відхилення, %	
				2021/2020	2022/2021	2021/2020	2022/2021
процентні доходи	19 793	28461	24522	8668	-3939	43,79	-13,84
комісійні доходи	18 761	23217	20440	4456	-2777	23,75	-11,96
чистий прибуток від операцій з інозем. валютою	3 103	3226	14655	123	11429	3,96	354,28
чистий прибуток від переоцінки іноземної валюти	-7 460	1017	-7760	8477	-8777	-113,63	-863,03
чистий прибуток від операцій з фін. інстр.	16 053	-7634	2727	-23687	10361	-147,55	-135,72
чистий прибуток від переоцінки об'єктів інв. нерух.	-256	-873	267	-617	1140	241,02	-130,58
витрати на виплати працівникам	-8 192	-8904	-10096	-712	-1192	8,69	13,39
амортизаційні витрати	-1 791	-2183	-1970	-392	213	21,89	-9,76
інші адміністративні та операційні витрати	-16 805	-2348	-10473	14457	-8125	-86,03	346,04
інші доходи	1 090	1088	2360	-2	1272	-0,18	116,91
Прибуток до оподаткування	24 296	35067	34672	10771	-395	44,33	-1,13
Чистий прибуток	24 302	35050	30198	10748	-4852	44,23	-13,84

Таблиця 2.11 – Показники рентабельності діяльності АТ «Приватбанк»
за період 2020 - 2022 рр.

Найменування статті	2020 р.	2021 р.	2022 р.
1	2	3	4
обсяг власного капіталу, млн грн	52 825	66 615	57 789
обсяг статутного капіталу, млн грн	206 060	206 060	206 060
обсяг активів банку, млн грн	382525	401296	540596
чистий прибуток, млн грн	24 302	35 050	30 198
рентабельність активів (ROA), % (більше 1 %)	6,35	8,73	5,59
рентабельність власного капіталу, % (ROE) (більше 15 %)	46,00	52,62	52,26
рентабельність статутного капіталу, %	11,79	17,01	14,65

характеризує співвідношення чистого прибутку до акціонерного (статутного) капіталу. Його значення особливо цікавить акціонерів банку, оскільки воно приблизно дорівнює розміру чистого прибутку, який отримуватимуть акціонери від інвестування свого капіталу, тобто рівню дивідендів. Для дослідження ефективності роботи Приватбанку необхідно розрахувати показники рентабельності. Аналіз показників рентабельності діяльності Приватбанк показав, що протягом 2022 року відносно попереднього періоду в Приватбанк знизились всі показники рентабельності, а пов'язано це скоріше за все з повномасштабним вторгненням росії та з нестабільною ситуацією, що склалася внаслідок цього на фінансовому ринку. Але все ж таки в 2020, 2021 та 2022 роках всі показники рентабельності діяльності банку значно перевищували значення, що рекомендуються. Рентабельність власного капіталу практично залишилася на рівні 2021 року. Це пов'язано з тим, що чистий прибуток і власний капітал зменшилися практично однаково. Але

добре, що діяльність банку все ж таки залишилася прибутковою, хоче менш рентабельною. Тому за період аналізу Приватбанк проводив зважену політику у сфері ефективного розміщення коштів, що забезпечило прибутковість діяльності банку в умовах нестабільності та невизначеності на фінансовому ринку України, що дало змогу не втратити велику кількість доходів. Отже, за період аналізу Приватбанк проводив зважену політику у сфері ефективного розміщення коштів, що забезпечило прибутковість діяльності банку в умовах військової агресії, нестабільності та невизначеності на фінансовому ринку України.

2.3. Аналіз ліквідності АТ «Приватбанк»

Однією з умов ефективного діяльності банківської установи є забезпечення високого рівня надійності та стабільності, а також забезпечення надійного рівня ліквідності банківських установ, що дає можливість безперервного виконання своїх зобов'язань перед клієнтами.

Управління ліквідністю на рівні банківської установи є складним процесом, особливо в період нестабільності на фінансових ринках. Головною проблемою, з якою банк стикається в даний період, є дефіцит ліквідних ресурсів. Ефективне управління ліквідністю банку в період кризових явищ в економіці передбачає не лише залучення коштів від вкладників та інших кредиторів, а й правильне розміщення даних ресурсів на фінансових ринках. Правильний розподіл та визначення оптимальної структури джерел походження коштів є запорукою прибуткової діяльності банку та підтримки його ліквідності на оптимальному рівні [8]. Управління статистичної звітності здійснює щоденний розрахунок показників ліквідності відповідно до вимог НБУ та доводить його до відповідних підрозділів. Інформація по дотриманню

нормативів ліквідності використовуються Департаментом аналізу активів, зобов'язань та інвестицій для управління ліквідністю на щоденній основі. Департамент аналізу активів, зобов'язань та інвестицій також аналізує можливі наслідки відтоку значних сум коштів за основними клієнтами, щоб максимально знизити вірогідність непередбачуваних змін обсягу ресурсів. Департамент аналізу активів, зобов'язань та інвестицій забезпечує дотримання вимог обов'язкового резерву та нормативних показників ліквідності.

Не рідше рази на місяць управлінська звітність щодо стану ліквідності, дотримання нормативних показників ліквідності та норми обов'язкового резервування доводиться до членів Комітету з питань управління активами та пасивами, Комітету з питань ризиків Наглядової ради Управлінням ринковими ризиками, що входить до Блоку підрозділів з питань управління ризиками..

Контроль ризику ліквідності реалізується через дотримання як регуляторних норм по показниках LCR і NSFR, так і лімітів та вимог за показниками розривів ліквідності, обсягу високоякісних ліквідних активів, концентрацій джерел фінансування.

Для управління ліквідністю в кризовий період розроблений План фінансування в кризових ситуаціях при виникненні кризи ліквідності, який містить перелік можливих причин, що призводять до кризи, ознаки кризи, а також перелік заходів по локалізації та ліквідації кризових явищ. Планом закріплені відповідальні за визначені заходи служби та порядок їх взаємодії. Банком також проводиться стрес-тестування ліквідності за сценаріями, що охоплюють можливі несприятливі умови.

Таким чином, аналіз управління ліквідністю банківських установ можна розглядати як управління ліквідністю Національним банком України та управління ліквідністю самим банком. Таким чином, підтримуючи ліквідність комерційних банків, НБУ забезпечує виконання певних завдань на мікро- та макроекономічному рівні. На мікроекономічному рівні основним завданням НБУ є захист інтересів вкладників і кредиторів, а на макроекономічному –

забезпечення достатнього рівня ліквідності для його ефективного функціонування.

НБУ досягає макроекономічних цілей за допомогою грошово-кредитних інструментів, до яких можна віднести: процентну політику, обов'язкове резервування, операції з рефінансування банків, операції на відкритому ринку, депозитна діяльність НБУ, операції із державними цінними паперами.

Ліквідність банку залежить не лише від регуляторних заходів НБУ, а й від ефективного управління банком. Планування є невід'ємною частиною внутрішнього управління ліквідністю. Таким чином, планування ліквідності передбачає встановлення необхідних показників, що характеризують особливості залучення коштів та надання їх. Процес планування ліквідності неможливо здійснити без передбачення. Ефективне планування ліквідності банку передбачає використання різноманітних методів прогнозування ліквідності, що допомагає банку більш точно розрахувати потребу в ліквідності. У такий спосіб, забезпечення ліквідністю банку здійснюється НБУ через визначення нормативів ліквідності та інструментів монетарної політики, а також шляхом планування ліквідності та ефективного управління активами та зобов'язаннями.

Важливі показники ліквідності, що рекомендується розраховувати, є: коефіцієнт загальної та миттєвої ліквідності, коефіцієнт ресурсної ліквідності, коефіцієнт співвідношення високоліквідних активів до робочих, коефіцієнт співвідношення високоліквідних активів до робочих, показник генеральної ліквідності зобов'язань, показник миттєвої ліквідності (Н4) та поточної ліквідності (Н5), норматив короткострокової ліквідності (Н6).

Але, у зв'язку з переходом банків на розрахунок коефіцієнта покриття ліквідності (LCR) Національний банк з 2 вересня 2019 року скасував економічні нормативи миттєвої ліквідності (Н4) та поточної ліквідності (Н5). покриття ліквідністю (LCR) впроваджений для установлення мінімально необхідного рівня ліквідності, спрямованого на покриття можливого відтоку

коштів з банку упродовж 30 днів. Коефіцієнт спрямований на відображення рівня стійкості банку до можливих ризиків, дефіциту ліквідності, а також кризових ситуацій, підчас яких спостерігається відтік коштів клієнтів банку. Дотримання банком вимог щодо показника означатиме його забезпечення ліквідністю у необхідній кількості для виконання усіх його зобов'язань протягом 30 днів підчас кризових ситуацій. Коефіцієнт розраховується як в національній, так і в іноземній валюті. Динаміка цих нормативів наведені у таблиці 2.12.

Національний банк скасував для банків економічний норматив короткострокової ліквідності (Н6) у зв'язку із завершенням перехідного періоду запровадження коефіцієнта чистого стабільного фінансування або NSFR (англ. Net Stable Funding Ratio). Запровадження нормативу NSFR здійснювалося банками поетапно з грудня 2019 року згідно зі встановленим графіком. Цей норматив ґрунтується на нормах європейського законодавства і Базельських рекомендаціях та визначає мінімальний необхідний рівень ліквідності банку на горизонті один рік. Оскільки запроваджений норматив NSFR є сучасним показником ліквідності, розрахунок якого базується не лише на статистичних даних, а й на реальних обсягах наявного та необхідного стабільного фінансування, Національний банк не вбачає практичної доцільності у подальшому збереженні нормативу Н6.

Відповідне рішення затверджене постановою Правління Національного банку України від 23 березня 2022 року № 59 "Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України", яка набирає чинності з 23 березня 2022 року.

Коефіцієнт довгострокової ліквідності (NSFR) – показник спрямований на визначення мінімального необхідного рівня ліквідності банку на один рік. Мета його впровадження полягає у мотивуванні банків забезпечення більш стабільним та довгостроковим фінансуванням. Розраховується показник як співвідношення обсягу наявного стабільного фінансування до обсягу

Таблиця 2.12 - Динаміка показників ліквідності АТ «Приватбанк» за 2018 -2022 роки

Показник	Норматив	01.01 2019	01.01 2020	01.01 2021	01.01 2022	01.01 2023
коефіцієнт покриття ліквідності за всіма валютами (LCRBB)	$\geq 100\%$	263,61	268,26	278,23	258,85	311,01
коефіцієнт покриття ліквідності в іноземних валютах(LCRIB)	$\geq 100\%$	102,03	307,71	218,18	200,36	260,14
коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR)	$\geq 90 \%$	-	-	-	156,57	182,24
норматив короткострокової ліквідності (Н6)	$\geq 60\%$	97,74	100,41	92,92	93,76	94,53
коефіцієнт загальної ліквідності	$\geq 100\%$	112,78	121,37	149,90	119,90	111,97

необхідного стабільного фінансування. Нормативне значення показника – більше 100 %. Норматив NSFR стимулює банки покладатися на стабільніші та довгострокові джерела фондування, зменшуючи залежність від короткострокового фінансування. Це дає змогу збалансувати їх активи та пасиви за строками погашення і сприяє зниженню одного із системних ризиків для фінансової стабільності, пов'язаного з короткостроковістю фондування банків. Слід також зазначити, що новий нормативи LCR та NSFR були прийняті відповідно до вимог Базельських угод, яким підпорядковується світові банківські системи. Таким чином, можна сказати, що впровадження нормативів LCR та NSFR відбувається з метою відповідності світовим

стандартам та більш ефективною системою контролю за ліквідністю банківської системи країни.

Таким чином, зараз банк розраховує нормативні коефіцієнти ліквідності, встановлені Національним банком України на щоденній основі зокрема такі:

- коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) за всіма валютами (LCRBB) та в іноземних валютах (LCRIB).
- коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR).

Треба відмітити, що для подальших досліджень, крім показників ліквідності, за якими які щоденно слідує НБУ, був розрахований за даними фінансової звітності банку і проаналізований показник загальної ліквідності, який розраховується як відношення загальної суми активів банку до загальної суми зобов'язань. По цьому показнику НБУ не встановлює мінімальне значення, але вважаємо необхідним його проаналізувати, так як він характеризує загальну ліквідність банку поки що без деталізації по строках погашення зобов'язань. Як бачимо всі показники ліквідності на протязі п'яти років, що аналізуються перевищували нормативні значення, які встановлюються НБУ. Треба відмітити, що ті нормативні значення, які представлені в таблиці діють з 2019 року і по теперішній час. В 2018 році нормативні значення коефіцієнтів покриття ліквідності за всіма валютами (LCRBB) та коефіцієнт покриття ліквідності в іноземних валютах (LCRIB) складали відповідно не менше 80% та 50 %.

На 31 грудня 2022 року норматив за всіма валютами (LCRBB) складав 311,01% при встановленому НБУ значенні не менше 100%, норматив в іноземних валютах (LCRIB) складав 260,14% при нормі не менше 100% (31 грудня 2021 року: 258,85% (LCRBB) при нормі не менше 100% та 200,36% (LCRIB) при нормі не менше 100%). Коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR) складав 182,24% на 31 грудня 2022 року при встановленому НБУ значенні нормативу не менше 90% (31 грудня 2021 року: 156,57% при нормі не менше 90%). Норматив короткострокової ліквідності

також перевищував нормативні значення, встановлені НБУ. На протязі 2018-2022 років максимальне значення коефіцієнту загальної ліквідності було в 2020 году, в якому активи банку перевищували його зобов'язання практично на 50 %. В 2022 році значення цього коефіцієнту мінімальне і складає 111,97 %. Це єдиний показник, який в 2022 році має мінімальне значення. По всіх інших показниках мінімальні значення приходяться на інші періоди. Більш того коефіцієнт покриття ліквідності за всіма валютами (LCRBB) в 2022 році має максимальне значення. Це також єдиний показник який має максимальне значення саме в 2022 році.

Таким чином, на протязі періоду, що аналізується усі показники ліквідності значно перевищували нормативні значення, встановлені НБУ, що свідчить про достатній рівень ліквідності банку. Тобто банк забезпечений нормальним рівнем ліквідності у необхідній кількості для виконання усіх його зобов'язань протягом 30 днів підчас кризових ситуацій як за всіма видами валют, так і по іноземній, а також на протязі року. Показники ліквідності значно перевищують мінімальний рівень, встановлений НБУ.

Висновки до другого розділу

Аналіз фінансового стану Приватбанку за період 2020-2022 рік дозволяє зробити наступні висновки. Приватбанк - це банк який має найбільшу кількість активів серед банків України на протязі багатьох років та максимальну кількість депозитів фізичних осіб. По обсягу депозитів юридичних осіб Приватбанк займає друге місце. При чому по депозитах фізичних осіб Приватбанк залишив далеко позаду інші банки. Обсяг депозитів в Ощадбанку, який займає друге місце по депозитам фізичних осіб, більше ніж в два рази менше обсягу відповідних депозитів Приватбанку. Це свідчить про

високий рівень довіри з боку населення до цієї фінансової установи.

Аналіз динаміки та структури залишків на пасивних рахунках Приватбанку свідчить, що станом на 01.01.2023 порівняно з 01.01.2021, загальна сума залишків на пасивних рахунках банку збільшилась на 65,0 % і становила 540596 млн грн, що є свідченням розширення його діяльності.

В 2022 році по відношенню до попереднього року загальна сума власного капіталу зменшилася на 13,3 % або на 8 826 млн грн. за рахунок істотного збільшення від'ємної величини на 270,8 % інших резервів. І при загальній величині статутного капіталу 206060 млн грн розмір власного капіталу склав лише 57789 млн грн. Тобто статутний капітал, при чому на протязі усього періоду, що аналізується, перевищував в 3-4 разу суму власного капіталу за рахунок від'ємних значень інших резервів та накопиченого дефіциту.

В структурі активів банку за весь період, що аналізується, найбільшу питому вагу складають інвестиційні цінні папери, питома вага яких склала відповідно 57,9 %, 55,4 та 44,3 %. Це державні цінні папери, в які дуже активно інвестує кошти банк. На другому місці в 2020, 2021 та в 2022 роках кредити та аванси банкам. Також більш-менш значну питому вагу в активах банку складають такі активні рахунки як грошові кошти та їх еквіваленти, кредити та аванси банкам, кредити та аванси клієнтам. Взагалі ці чотири активних рахунка складають в загальній сумі активів на протязі всього періоду, що аналізується, більше ніж 90 відсотків. Зростання суми залишків на активних рахунках Приватбанк в 2022 році в порівнянні з 2021 роком відбулось за рахунок збільшення грошових коштів та їх еквівалентів а також кредитів банкам при зменшенні кредитів та авансів клієнтам.

Проаналізувавши показники фінансової стійкості Приватбанк, можна зробити висновок, що банк дотримується необхідного рівня достатності капіталу та надійності. За період, що аналізується, зобов'язання банку зросли на 45,8 % або на 153 107 млн грн, при чому в 2022 році по відношенню до

попереднього періоду зобов'язання банку зросли на 44,3 %, а в 2021 році всього на 1,5 %. Таке зростання в 2022 році, в основному, відбувалося за рахунок збільшення коштів клієнтів на 45,1 % або на 5146 667 млн грн . В структурі зобов'язань Приватбанку частка коштів клієнтів складає найбільшу питому вагу 94,9 % в 2020 році, 97,8 % в 2022 році. Решта складових зобов'язань банку займають дуже незначну частку і суттєво не впливають на його фінансовий стан, що показує його незначущість для прибутку банку.

За період аналізу чистий прибуток банку збільшився на 30,4 %, але ж саме в 2022 році відносно до попереднього періоду він зменшився на 13,8 %, що звісно пов'язано з військовою агресією росії. Аналіз показників рентабельності діяльності Приватбанк показав, що протягом 2022 року відносно попереднього періоду в Приватбанк знизились всі показники рентабельності, а пов'язано це скоріше за все з повномасштабним вторгненням росії та з нестабільною ситуацією, що склалася внаслідок цього на фінансовому ринку. Але все ж таки в 2020, 2021 та 2022 роках всі показники рентабельності діяльності банку значно перевищували значення, що рекомендуються.

На протязі періоду, що аналізується усі показники ліквідності значно перевищували мінімальний рівень встановлений НБУ. Тобто банк забезпечений нормальним рівнем ліквідності у необхідній кількості для виконання усіх його зобов'язань протягом 30 днів підчас кризових ситуацій як за всіма видами валют, так і по іноземній, а також на протязі року.

Таким чином, аналіз управління ліквідністю банківських установ можна розглядати як управління ліквідністю Національним банком України та управління ліквідністю самим банком.

3. Удосконалення процесу управління ліквідністю АТ «Приватбанк»

3.1 Розробка методики оцінювання ліквідності банку на основі таксономічного показника

Проаналізувавши забезпечення ліквідності АТ «Приватбанк», можливо створити рішення, що керівництво банку робить все можливе, щоб сприяти підтримці та безперебійній роботі банку і його здатності вчасно сплачувати зобов'язання перед клієнтами. Кризові умови військового стану постійно кидають виклик банкам, що спонукає їх шукати та використовувати нові інструменти щоб мінімізувати ризики. У сучасних умовах забезпечення його ліквідності є основним завданням, оскільки воно визначає та гарантує збалансованість ресурсів відповідно до потреб банку, рівня його надійності та змоги бути на ринку.

Тому, надмірна деталізація в аналізі коефіцієнта ліквідності банку не допомагає визначити реальну ситуацію з рівнем ліквідності та платоспроможності. Для цього зручно користуватися таксономічним методом.

Дослідженням питання використання таксономічного аналізу для обґрунтування економічних явищ займалися такі вітчизняні дослідники, як Двудіт З.П [13], Іванова Н.С. [21], Кожушко О. [28], Сабліна Н.В. [61]. Двудіт З.П. була одним з перших дослідників, хто запропонував таксономічний показник рівня розвитку як метод дослідження багатомірних об'єктів. Цей показник представляє собою синтетичну величину, «рівнодіючу» всіх ознак, які характеризують одиниці досліджуваної сукупності. Це дозволяє лінійно впорядкувати елементи такої сукупності групування й класифікації. Головною метою використання методу таксономії є здобуття інформації про наявність або відсутність однорідності в досліджуваній сукупності об'єктів [13].

Таксономічні процедури застосовують для зіставлення об'єктів, які

характеризуються великою кількістю ознак та дозволяють упорядкувати багатовимірні об'єкти чи процеси. Застосування такого аналізу дозволяє згорнути багатовимірний статистичний матеріал та отримати єдину кількісну характеристику або узагальнену оцінку. Його застосовують для статистичної характеристики більшості об'єктів та з його допомогою можна оцінити досягнутий в деякому періоді середній рівень значення ознаки, який характеризує розглянуте явище.

Універсальність даного методу дозволяє застосовувати його й для аналізу властивості однієї одиниці, які характеризуються значеннями ознак, заданими у вигляді часових рядів. Така постановка задачі дозволяє отримувати загальну картину змін, що мають місце у досліджуваному наборі ознак за визначений проміжок часу. А це в свою чергу, побачити зміни, що мають місце в значеннях ознак даної одиниці а також, у зведеній формі напрям і масштаб змін, які мають місце у розвитку досліджуваних статистичних одиниць. Кожний з аналізованих процесів представлений набором ознак, що характеризують досліджуване явище.

За Двудіт З.П. головною метою використання методу таксономії є здобуття інформації про наявність або відсутність однорідності в досліджуваних сукупності об'єктів, пор певні локальні згущення або розрідження і навіть «вільні простори» у цій сукупності точок-об'єктів [13]. За Н.С. Івановою головною метою використання методу таксономії є побудова узагальнюючої оцінки складного об'єкта або процесу [21].

Таксономічний показник може набувати значення в інтервалі $[0;1]$ та має при цьому таку інтерпретацію: окремий об'єкт (процес) у даному періоді тим більше розвинутий, чим ближче значення узагальнюючого показника до одиниці. З його допомогою можна оцінити досягнутий у деякий період або момент часу «середній» рівень значення ознак, що характеризують явище чи процес. При побудові таксономічного показника застосовується матриця даних, складена із стандартизованих ознак, що дозволяє позбутися від одиниці виміру – як вартісної, так і натуральної. Таксономічний показник

розраховується за класичним алгоритмом таксономічного аналізу [30]: формування матриці спостережень, стандартизація значень елементів матриці спостережень, ідентифікація вектора-еталона, визначення відстані між окремими спостереженнями і вектором-еталоном, розрахунок таксономічного коефіцієнту розвитку.

На основі цього алгоритму проведення таксономічного аналізу, викладених у праці вищенаведених вчених, нами дістала подальшого розвитку послідовність розрахунку таксономічного інтегрального показника оцінки рівня ліквідності банку, а саме :

- 1 Сформувати матрицю спостережень.
 - 2 Стандартизувати значення матриці досліджуваних показників.
 - 3 Розподілити досліджувані показники на стимулятори та дестимулятори з точки зору впливу на ліквідність банку.
 - 4 Формування вектору-еталону розвитку кожної складової.
 - 5 Визначення відстані між окремими змінними та вектором – еталоном.
 - 6 Визначення таксономічного показника забезпечення ліквідності банку.
- . Послідовність побудови таксономічного показника ліквідності за етапами та зміст кожного етапу наведені в таблиці 3.1.

Сформуємо матрицю вихідних даних для розрахунку таксономічного показника ліквідності банку (таблиця 3.2). Таксономічний показник ліквідності будемо розраховувати як інтегральний показник коефіцієнту покриття ліквідності за всіма валютами (LCRBB), коефіцієнту покриття ліквідності в іноземних валютах (LCRIB), коефіцієнту короткострокової ліквідності, коефіцієнту загальної ліквідності. Перші три коефіцієнти щоденно відстежуються НБУ і за ними встановлюється мінімальне значення. Коефіцієнт загальної ліквідності розраховується як відношення активів банку до суми зобов'язань і, звісно, характеризує загальну ліквідність банку.

Для формування матриці вихідних даних використовуємо результати

Таблиця 3. 1 – Послідовність побудови таксономічного показника ліквідності банку

Назва етапу	Зміст етапу
формування матриці спостережень	відбір показників для розрахунку таксономічного показника ліквідності
стандартизація значень матриці досліджуваних елементів	створення стандартної матриці вихідних даних за допомогою розрахунку середнього арифметичного та квадратичного відхилення
поділ стандартизованих елементів на стимулятори та дестимулятори	розподіл показників за ознаками позитивного або негативного впливу на ліквідність банку
формування вектору-еталону розвитку кожної-складової	встановлення еталонних точок для визначення необхідних критеріїв оцінки рівня ліквідності
визначення відстані між окремими змінними та вектором-еталоном	розрахунок середнього розміру відстані для кожної змінної за допомогою середнього арифметичного та квадратичного відхилення
визначення таксономічного показника рівня ліквідності банку	розрахунок коефіцієнтів таксономії

аналізу ліквідності Приватбанку за 2018 -2022 роки (п.2.3). Коефіцієнти округляємо до однієї цифри після коми.

Формуємо матрицю спостережень X для розрахунку таксономічного показника ліквідності банку :

$$X = \begin{pmatrix} 2,64; 1,02; 0,98; 1,12 \\ 2,68; 3,08; 1,00; 1,21 \\ 2,78; 2,18; 0,93; 1,50 \\ 2,59; 2,00; 0,94; 1,20 \\ 3,11; 2,60; 0,95; 1,12 \end{pmatrix}$$

Таблиця 3.2 – Матриця вихідних даних для розрахунку таксономічного показника ліквідності АТ КБ «Приватбанк» за 2018 -2022 роки

Показник	31.12. 2018	31.12. 2019	31.12. 2020	31.12. 2021	31.12. 2022
коефіцієнт покриття ліквідності за всіма валютами (LCRBB)	2,64	2,68	2,78	2,59	3,11
коефіцієнт покриття ліквідності в іноземних валютах(LCRIB)	1,02	3,08	2,18	2,00	2,60
коефіцієнт короткострокової ліквідності (Н6)	0, 98	1,00	0,93	0,94	0,95
коефіцієнт загальної ліквідності	1,13	1,21	1,45	1,20	1,12

Далі розрахуємо середні значення показників.

Таблиця 3.3 – Середні значення показників

Показник	Середнє значення
коефіцієнт покриття ліквідності за всіма валютами	2,76
коефіцієнт покриття ліквідності в іноземних валютах(LCRIB)	2,18
коефіцієнт короткострокової ліквідності	0,96
коефіцієнт загальної ліквідності	5,25

Далі розраховуємо стандартизовані показники за формулою 3.1. за допомогою програмного забезпечення Microsoft Excel

$$Z_{ij} = (X_i - \bar{X}_1)/S. \quad (3.1)$$

де Z_{ij} – стандартизоване значення показника i ;

X_i – значення показника i в матриці спостережень;

$\bar{X}_i$ – середнє арифметичне відхилення показника i ;

S – середнє квадратичне відхилення показника.

$$Z \text{ станд.} = \begin{pmatrix} -0,65 & -1,68 & 0,01 & -0,78 \\ -0,43 & 0,46 & -1,09 & -0,14 \\ 0,11 & -0,84 & -1,13 & 1,92 \\ -0,91 & -1,10 & -1,13 & -0,21 \\ 1,88 & -0,23 & -1,12 & -0,78 \end{pmatrix}$$

Далі матрицю стандартизованих значень представимо в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4 – Матриця стандартизованих даних для розрахунку таксономічного показника ліквідності за 2018 -2022 роки

Показник	31.12. 2018	31.12. 2019	31.12. 2020	31.12. 2021	31.12. 2022
коефіцієнт покриття ліквідності за всіма валютами (LCRBB)	-0,65	-0, 43	0,11	-0,91	1,88
коефіцієнт покриття ліквідності в іноземних валютах(LCRIB)	-1,68	0,46	-0,84	-1,10	-0,23
коефіцієнт короткострокової ліквідності (Н6)	0,01	-1,09	-1,13	-1,13	-1,12
коефіцієнт загальної ліквідності	-0,78	-0,14	1,92	-0,21	-0,78

Потім поділяємо стандартизовані елементи на стимулятори та дестимулятори з метою побудови вектору-еталона за формулою (3.2).

Базою такого розподілу є характер впливу кожного з показників на рівень ліквідності. Оскільки всі види показників здійснюють позитивний, стимулюючий вплив на рівень ліквідності вони всі будуть стимуляторами.

Формула для визначення точки вектору, що мають координати, наступна:

$$Z_{0i} = \begin{cases} \max Z_{ij} & \text{якщо } J \in I_c; \\ \min Z_{ij} & \text{якщо } J \in I_d, \end{cases} \quad (3.2)$$

де Z_{0i} – координати точки вектору показника i ;

Z_{ij} – стандартизоване значення показника i ;

I_c – стимулятор;

I_d – дестимулятор.

Отож, вектор-еталон для АТ «Приватбанк» має такі координати: $P_0 = (0,11; 0,46; 0,01; 1,92)$.

Наступним кроком є обчислення значення відстаней C_i між окремими значеннями показників і вектором-еталоном за формулою 3.3:

$$C_{i/0} = (\sum_{j=1}^m (Z_{ij} - Z_{0j})^2)^{1/2} \quad (3.3)$$

де Z_{ij} – стандартизоване значення j -го показника у періоді i ;

Z_{0j} – стандартизоване значення j -го показника у векторі-еталоні.

Далі розрахуємо стандартизоване відхилення S_0 за наступною формулою 3.4:

$$S_0 = (\sum_{ji}^m (C_{i0} - \bar{C}_0)^2)^{1/2} \quad (3.4)$$

де C_{i0} – відстань між показником і та вектором-еталоном;

$\bar{C}_0$ – середня відстань між показником і та вектором-еталоном.

Важливе відхилення від еталона C_0 розраховується за такою формулою 3.5:

$$C_0 = \bar{C}_0 + 2 * S_0 \quad (3.5)$$

Наступним етапом є проведення розрахунків інтегрального таксономічного показника рівня ліквідності АТ «Приватбанк» за формулою 3.6:

$$K_i = 1 - C_{i/0}/C_0 \quad (3.6)$$

Результати всіх розрахунків представлені у таблиці 3.5.

Таблиця 3.5 – Показники таксономії рівня ліквідності та платоспроможності банку АТ «Приватбанк»

Роки	Показники				
	K_i	$C_{i/0}$	$C_{i0\text{сер.}}$	S_0	C_0
2018 р.	0,554	2,88	3,46	1,50	6,46
2019 р.	0,401	3,87			
2020 р.	0,467	3,44			
2021 р.	0,505	3,20			
2022 р.	0,398	3,89			

Слід зазначити, що значення інтегрального таксономічного показника, що розраховується для оцінки загального рівня ліквідності банку, може

змінюватися від 0 до 1. Межі інтегрального індикатора визначаються на основі положень нечітких множин (таблиця 3.6).

Таблиця 3.6 - Розмежування інтегральних значень показника

Показник	Якісна оцінка показників		
	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
таксономічний показник ліквідності банку	(0,01;0,35)	(0,35;0,87)	(0,87; 1)

За результатами розрахунку таксономічного показника ліквідності банку зробимо такі висновки. Значення цього показника на протязі всього періоду, що аналізується, знаходиться в межах середнього рівня, але ближче до мінімального значення цього середнього інтервалу. Це говорить про середній ближче до низького рівень ліквідності Приватбанку, незважаючи на те, що всі нормативні показники ліквідності вище мінімальних значень, які встановлює НБУ. Мінімальне значення таксономічного показника ліквідності показника становило 0,398 в 2022 року, наступне 0,401 в 2019 році. Мінімальне значення інтегрального таксономічного показника в 2022 року цілком зрозуміло і пов'язано з початком військової агресії росії проти незалежної України. Найбільше значення таксономічного показника на протязі періоду, що аналізується було в 2018 році. Але, керівництву банку слід постійно удосконалювати управління ліквідністю із застосуванням нових методів та моделей.

Вживання методу таксономічного аналізу дало змогу узагальнити кілька показників ліквідності банківської установи та отримати інтегральну оцінку ліквідності на основі показника – коефіцієнта таксономії.

3.2. Антикризове управління ліквідністю банку як база для розробки заходів щодо забезпечення її належного рівня

На сьогодні в умовах військових дій в країні, а також нестабільної економічної ситуації важливим є забезпечення безпечного середовища для продовження функціонування економіки, а цьому не останню роль грає банківський сектор. Ліквідність банківської системи є однією із умов ефективного функціонування економіки. З метою підтримання життєдіяльності банківської сфери ще з початку війни Національним банком впроваджується низка заходів, спрямованих на стабілізацію банківської діяльності.

Так, із початком бойових дій найбільш помітною проблемою для населення стала можливість зняття готівкових коштів та безготівкова оплата. Через сильну паніку й невизначеність значно зріс попит на готівку, що в свою чергу спричинило її нестачу в банкоматах. З метою стабілізації становища була впроваджена можливість отримання готівки на касах у магазинах або автозаправках. Важливо також зазначити, що з боку Національного банку України було запроваджено низку заходів, спрямованих на забезпечення підтримки функціонування банківських установ в країні, зокрема: підкріплення банкоматів готівкою, підкріплення готівкою з боку НБУ та безперебійне здійснення безготівкових розрахунків.

Із початком бойових дій Національний банк ввів обмеження на зняття готівки до ста тисяч гривень на день. Крім того, була введена заборона на купівлю готівки в іноземній валюті, а також зняття готівки в іноземній валюті з рахунку. Продаж був дозволений лише на тих територіях, що перебувають під окупацією Росією, або для придбання товарів критичного імпорту. В рамках обмежень НБУ був зафіксований курс валюти станом на 24 лютого 2022 року.

Проте вже 14 квітня заборона була знята, що пов'язано із усуненням тиску на валютний ринок та регулюванням ризиків через зростання кількості

нелегальних обмінників.

Крім того, НБУ було заплановано здійснення бланкового рефінансування банків для підтримки ліквідності без обмежень по сумі терміном до одного року з можливістю пролонгації ще на один рік.

Як показав світовий досвід банків, банківські кризи набули системний характер і в умовах прискореної глобалізації відкритості економічної системи є приводом для підвищення рівня ризикової діяльності в фінансовому та реальному секторах. Це підтверджується ступенем впливу механізмів перенесення глобальних кризових явищ на економіку країни. Вищевикладене дозволяє зробити висновки про необхідність розробки досліджень в області управління ліквідністю.

Антикризове управління ліквідністю банків, з точки зору системного підходу, треба визначати як комплекс структурно-функціональної цілісності компонентів, які організовані таким чином, що управління впливом підсистеми на управління об'єктами управління (як операційним, ліквідним, так і схильним до ризику потенціалом ліквідності банку) здійснюється за допомогою механізму антикризового управління .

Передумовою для правильної роботи механізму управління ліквідністю банку по боротьбі з кризою є наявність підсистеми забезпечення, що складається з наступних елементів:

- методичне – це сукупність методів та інструментів, за допомогою яких здійснюється вплив керуючої підсистеми на керовану;

- інформаційне – це сукупність взаємопов'язаних елементів, що забезпечують збір, обробку інформації та формування висновків, і дають можливість оперативно приймати необхідні управлінські рішення;

- матеріально-технічне – це наявність основних засобів та нематеріальних активів, необхідних для нормального функціонування системи антикризового управління ліквідністю банку (АУЛБ);

- кадрове – це наявність персоналу з відповідним рівнем кваліфікації, а також сукупність засобів, що сприяють підвищенню продуктивності їх праці

та підвищенню рівня кваліфікації;

– нормативно-правове – це сукупність внутрішньобанківських положень, інструкцій, технічних карт та законодавчих і нормативно-правових актів України, що регулюють діяльність у сфері антикризового управління ліквідністю.

На основі процедурного підходу структурно-логічна модель управління ліквідністю контрагентів банку в умовах кризи представлена на рисунку 3.1.

Рисунок 3.1 - Модель антикризового управління ліквідністю банку

Слід розрізняти такі функції управління ліквідністю банку в умовах кризи:

– профілактична – вчасне реагування на вплив деструктивних

факторів внутрішнього та зовнішнього середовищ з метою запобігання кризи ліквідності;

- діагностична – здійснення діагностики КЛБ та прогнозування її подальшого розвитку з метою забезпечення менеджменту банку оперативною та якісною інформацією;

- планова – підготовка плану реагування на кризу ліквідності банку;

- організаційна – організація антикризових процедур на основі чіткого розподілу повноважень та функціональних обов'язків існуючих підрозділів та формування тимчасових антикризових підрозділів (антикризового комітету);

- репутаційна – формування позитивного іміджу банку через попередження та припинення негативних чуток і паніки серед клієнтів та контрагентів банку;

- соціальна – формування психологічної мотивації персоналу з метою досягнення максимального ефекту від реалізації процедур з антикризового управління.

Як уже згадувалося вище, в банку здійснюється антикризове управління ліквідністю, їх слід враховувати з точки зору взаємопов'язаного кластера; а також взаємодоповнюючі процедури превентивного і реактивного характеру. Превентивне антикризове управління здійснюється на регулярній основі, воно своєчасно визначає ризик кризи ліквідності і запобігає його. Реактивний підхід, який активується в разі виявлення банку з кризою ліквідності і передбачає введення режиму підвищеної готовності / активності в банках в явно кризовій ситуації.

Для вирішення цієї проблеми наведемо порівняльну характеристику превентивного та реактивного антикризового управління ліквідністю банку (таблиця 3.7).

Як уже зазначалося, превентивне антикризове управління характеризується: комплекс заходів щодо запобігання кризи ліквідності, а також включає в себе здійснення антикризового моніторингу ліквідності, який

Таблиця 3.7 – Порівняльна характеристика превентивного і реактивного антикризового управління ліквідністю банку

Ознака	Превентивне АУЛБ	Реактивне АУЛБ
об'єкт управління	операційна ліквідність банку та урівноважуючий потенціал ліквідності банку.	операційна ліквідність банку та урівноважуючий потенціал ліквідності банку.
суб'єкти управління	збори акціонерів, спостережна рада, правління, КУАП, казначейство, кредитний комітет, служба внутрішнього контролю, управління ризиками, управління по роботі з клієнтами, управління зв'язків з громадськістю, філії відділення.	збори акціонерів, спостережна рада, правління, антикризовий комітет, казначейство, служба внутрішнього контролю, кредитний комітет, управління ризиками, управління по роботі з клієнтами, управління зв'язків з громадськістю, філії та відділення.
мета управління	попередження кризи ліквідності банку.	подолання кризи ліквідності банку.
задачі управління	моніторинг ліквідності банку, профілактика кризи ліквідності банку, розробка плану реагування на кризу ліквідності.	аналіз факторів кризи ліквідності, антикризове регулювання ліквідності банку, контроль за виконанням плану реагування на кризу ліквідності банку, оцінка ефективності АУЛБ.
функції управління	профілактична, діагностична, планова, репутаційна.	організаційна, репутаційна, соціальна.

дозволить запобігти кризі ліквідності банку, і розробку плану реагування на результати, які все ще є вибором інструменту антикризового управління [12].

На першому етапі превентивного антикризового управління повинен бути реалізований контроль ліквідності банку.

Вважається, що антикризовий моніторинг ліквідності банку носить довгостроковий характер, процес виявлення фактичної кризи ліквідності для своєчасного виявлення, а також оцінка характеру і швидкого реагування на його прояв; потенційна криза ліквідності для оцінки можливих наслідків впливу деструктивних факторів в окремих сценаріях стрес-тестування та

вжиття превентивних заходів щодо запобігання виникненню реальної кризи ліквідності [27]. Виходячи з розуміння сутності антикризового моніторингу ліквідності банку, його структурно-логічна модель відрізняється, на відміну від існуючих моделей, тим, що вона заснована на принципах, складності, ефективності та превентивного використання і дозволяє враховувати специфічні особливості розгортання і, звичайно ж, різні типи кризової ліквідності банку.

Первинний етап - це конструкція моніторингу ліквідності банку, в тому числі: узгодження цілей, розробка функціональних підсистем, в розробці методології, інформаційного менеджменту, нормативно-правове забезпечення, і підбір матеріалу, технічна і кадрова підтримка, яка необхідна для ефективної роботи на об'єкті з надзвичайних подальшої установки в якості зворотного зв'язку інформації між менеджерами і підрядниками, які беруть участь в процесі антикризового моніторингу ліквідності банку.

Беручи до уваги широке розуміння підходу до моніторингу, слід зазначити, що його основними цілями є завчасне виявлення ризику виникнення і розвитку кризи ліквідності, а також прогнозування наслідків стресу, однак, включаючи події, які можуть викликати розвиток явно кризи ліквідності.

На цьому тлі функціональна підсистема моніторингу боротьби з кризою: представлений у вигляді серії процедур діагностики реального і потенційної кризи ліквідності.

Слід зазначити, що передові технології в міжнародній практиці превентивної діагностики реальної кризи останнім часом базуються на використанні моделей індикаторів попередження кризи.

За результатами моніторингу антикризової ліквідності банку обґрунтовується доцільність реалізації превентивних заходів щодо запобігання кризи ліквідності, яку запропоновано включити в заходи з:

- формування буферу ліквідності з урахуванням результатів стрес-тестування;

- оптимізації грошових потоків операційної ліквідності банку з метою досягнення збалансованості вимог та зобов'язань за обсягами, строками, валютами;

- розширення доступу банку до покупної ліквідності на основі проведення переговорів з банками-контрагентами та НБУ щодо можливостей рефінансування банку;

- здійснення постійної співпраці з власниками банку шляхом їх інформування щодо стану ліквідності банку та необхідності додаткового фінансування .

Окрім запобігання кризі ліквідності банку, він також повинен розвиватися за планом реагування на кризу ліквідності банку, робоча версія плану є обов'язковою, вона повинна базуватися на результатах антикризового моніторингу ліквідності.

Відповідно, план банку з реагування на кризу ліквідності є внутрішнім документом, який повинен містити систематизований комплекс заходів, що регулюють діяльність банку у разі прихованої або явної кризи ліквідності з метою подолання його проявів. Слід зазначити, що план реагування є сполучною ланкою між превентивним і реактивним антикризовим управлінням ліквідністю банку. Крім того, він є результатом антикризового планування та інструментом регулювання та контролю, оскільки процедури з планом забезпечують механізми для його розробки, розгортання, впровадження та моніторингу.

Розробка плану реагування на кризу ліквідності націлена на швидкі темпи коригування банком раптових негативних змін в робочому середовищі, обмеження впливу несприятливих факторів на його ліквідність, зниження або запобігання негативних наслідків реалізації факторів, а також приведення банку в стабільну і розвинену політику.

Відповідно до конкретної мети розробка плану реагування дозволяє вирішувати наступні завдання:

- забезпечення оперативного реагування на негативну динаміку у

зовнішньому та внутрішньому середовищах банку;

- координація управлінських рішень та чіткий розподіл повноважень і обов'язків структурних підрозділів, окремих органів управління;

- розробка плану заходів щодо стимулювання грошових надходжень та стримування їх відтоку;

- забезпечення керівництва оперативною та достовірною інформацією, що необхідна для прийняття управлінських рішень;

- підтримка довіри клієнтів до банку та підвищення позитивного сприйняття іміджу банку суспільством;

- підтримка зв'язків банку із НБУ з метою оперативного рефінансування банку в умовах дефіциту ліквідності.

Тому слід зазначити, що превентивне антикризове управління відіграє важливу роль у процесі антикризового управління ліквідністю банку, оскільки воно передбачає створення "механізму захисту" ліквідності на основі раннього виявлення першої ознаки загрози фактичної ліквідності в умовах кризи, прогнозування ліквідності положення банку у разі реалізації деструктивних подій, які є винятковими, але ймовірними за характером події, здійснення превентивних заходів щодо запобігання кризи та розробка плану реагування на кризу ліквідності, яка є сполучною ланкою між превентивним і реактивним антикризовим управлінням. Якщо ці завдання не виконані, вона зростає до попередження антикризового управління ліквідністю, можливість очевидної кризи, яка потребує посилення процедури її подолання.

Реактивне антикризове управління ліквідністю банку залежить від результатів, отриманих у процесі проведення антикризового моніторингу ліквідності банку, який є невід'ємною частиною процесу превентивного антикризового управління. За результатами аналізу факторів, що призвели до розвитку кризи, з урахуванням рекомендацій щодо подальшої діяльності вибирається стратегія антикризового управління ліквідністю банку.

3.3. Розробка стратегії управління ліквідністю АТ «Приватбанк»

Стратегічною метою реактивного антикризового управління ліквідністю є подолання постійного дефіциту ліквідності всіма можливими способами, включаючи встановлення тимчасового мораторію на зростання майна і частковий продаж на ринку, а також залучення зовнішнього фінансування з урахуванням принципу економічної доцільності [36].

На цьому тлі розрізняються наступні типи стратегій управління кризовою ліквідністю, характеристики яких представлені в таблиці 3.7.

Тому в процесі реагування на кризове управління ліквідністю, план реагування на кризу ліквідності повинен бути детальним та постійним, чи можна цього досягти, залежить від результатів антикризової діяльності та мінливості зовнішнього та внутрішнього середовища, яке є необхідним продовжувати контролювати впровадження пасивного антикризового управління.

Слід зазначити, що моніторинг забезпечує зворотний зв'язок між об'єктом і системою, а його результати дозволяють оцінити ефективність управління. У зв'язку з цим основними завданнями нагляду є:

- дослідження стану об'єкта контролю та оперативне його коригування;
- перевірка на відповідність процедур антикризового управління розробленому плану заходів щодо подолання кризи ліквідності;
- оперативна ліквідація ідентифікованих відхилень від плану;
- формування сприятливих умов для досягнення запланованих показників ліквідності [29].

Для закріплення позитивних результатів банку з управління антикризовою ліквідністю розроблено план переходу до стабільному розвитку, в якому, важливо виділити наступні заходи:

- заходи з управління активами, які в свою чергу повинні містити ліквідація мораторію на зростання активів банку та розширення кредитної

діяльності; відновлення високоризикового кредитування (автокредитування, споживче, іпотечне кредитування тощо); відновлення кредитних ліній для банків-контрагентів; ліквідація обмежень на проведення активних операцій з банками контрагентами; повернення лімітів повноважень кредитному комітету; зміна тарифної політики у сфері кредитування відповідно до обраної стратегії діяльності на ринку; зменшення лімітів первинної та вторинної ліквідності, зокрема, зменшення обсягів готівки в касах банку, продаж частини портфелю низько-дохідних цінних паперів; відновлення інвестиційної діяльності ;

- заходи з управління пасивами: дострокове погашення окремих зобов'язань; проведення переговорів із банками-контрагентами щодо зменшення вартості відкритих кредитних ліній;

поступове зменшення вартості депозитних ресурсів відповідно до середньоринкового рівня; надання пріоритету неціновим методам у сфері залучення депозитів клієнтів; відновлення виплат дивідендів акціонерам банку;

- заходи з розповсюдження інформації: визначення переліку засобів масової інформації та інформування їх про повернення банку до звичайного режиму діяльності; інформування НБУ, акціонерів, рейтингових агентств, емітентів цінних паперів банку про вихід із кризи ліквідності; інформування персоналу банку та громадськості про позитивні надбання банку за період кризи ліквідності, демонстрація впевненості в успішному розвитку банку і забезпечення якісним обслуговуванням клієнтів банку;

- інші заходи: відновлення необхідних виплат за адміністративними та іншими операційними витратами; збільшення штату працівників та придбання основних засобів відповідно до планового збільшення масштабів діяльності; модернізація інформаційних систем, оновлення програмного забезпечення [36].

Тому, ефективність реактивного антикризового управління ліквідністю залежить від організаційного рівня процесу. Перший - це введення високого

рівня пильності або режиму роботи в умовах очевидної кризи ліквідності, а останній - оцінка та управління ефективність ліквідності проти криз (включаючи реактивну та превентивну).

Сучасний стан банківської системи, особливо національної економіки, свідчить про необхідність модифікації існуючої концепції управління банками та зміщення акценту на всебічне управління всіма складовими ліквідності банків. Застосувати інструменти для моніторингу адекватності та якості складових ліквідності, планування та прогнозування їх кількості та регулювання рівня ліквідності банку наступними способами: вживати запобіжних заходів для контролю за станом усіх складових ліквідності - все це в комплексі дозволить банку підтримувати фінансову стабільність навіть в умовах системної фінансової кризи.

На практиці існують три основні стратегії управління ліквідністю, які, по суті, є проявом загальних підходів до управління активами і пасивами банку: трансформації активів (управління ліквідністю через активи); запозичення ліквідних засобів (управління ліквідністю через пасиви); збалансованого управління ліквідністю (через активи і пасиви).

Сутність стратегії трансформації активів підходу полягає в нагромадженні високоліквідних активів, які повністю забезпечують потреби ліквідності банку. У разі виникнення попиту на ліквідні засоби активи продаються доти, доки не будуть задоволені потреби у грошових коштах. Отже, відбувається перетворення (трансформація) активів у грошову форму.

За такого підходу ліквідність характеризується як запас. При цьому активи повинні мати таку властивість, як стабільність цін (тобто можливість продажу значної їх кількості без суттєвого зниження ціни), а також мати ліквідний вторинний ринок для швидкого перетворення на гроші.

Управління ліквідністю через управління активами є традиційним і найпростішим підходом. Здебільшого така стратегія використовується невеликими банками, які не мають широких можливостей запозичення коштів

та доступу на грошові ринки.

Стратегія трансформації активів оцінюється як менш ризикова порівняно з іншими, але одночасно і досить дорога з погляду вартості. Продаж активів супроводжується певними витратами (комісійні, брокерські, біржові внески тощо), а також призводить до погіршення стану балансу, оскільки продаються низько-ризикові активи. Крім того, банк втрачає майбутні доходи, які могли б бути згенеровані такими активами. Іноді банк змушений продавати активи за зниженими ринковими цінами, якщо виникає нагальна потреба у грошових коштах. Підтримка значного запасу ліквідних коштів у цілому знижує показники прибутковості банку.

Зміст стратегії запозичення ліквідних засобів полягає в запозиченні грошових коштів у кількості, достатній для повного покриття потреб у ліквідних засобах. Позики здійснюються лише після виникнення попиту на грошові кошти, щоб уникнути нагромадження високоліквідних активів, які приносять низькі доходи. Якщо попит підвищується, то банк запозичує кошти за вищою ставкою, доки повністю не задовольнить потребу в ліквідних засобах. За такого підходу до управління ліквідністю характеризується як потік, а не як запас.

Необхідною умовою застосування стратегії запозичення ліквідності є досить високий ступінь розвитку фінансових ринків, які дають змогу в будь-який час і в будь-яких кількостях позичати ліквідні кошти. У міжнародній практиці цей підхід застосовується з 60-х років. Саме на цей період припав бурхливий розвиток міжнародних ринків грошей та міжбанківських ринків.

Основними джерелами запозичення ліквідних коштів для банків є міжбанківські позики, угоди РЕПО, депозитні сертифікати, позики в євровалюті та механізм рефінансування операцій комерційного банку центральним банком. На вибір джерела впливають такі характеристики, як доступність, відносна вартість коштів, терміновість та тривалість потреби в ліквідних засобах, правила регулювання, обмеження.

Великі міжнародні банки найчастіше використовують цю стратегію у процесі управління ліквідністю, іноді повністю задовольняючи потребу в ліквідних засобах саме таким способом.

Управління ліквідністю через управління пасивами оцінюється як найбільш ризикова стратегія, оскільки супроводжується підвищенням ризику зміни відсоткових ставок та ризику доступності запозичених коштів. Це означає, що вартість підтримки ліквідності таким способом може бути як нижчою, ніж у разі застосування інших методів, так і значно вищою. Часто банки змушені робити позики за не вигідною ціною або в період, коли зробити це непросто. Крім того, банкові, який має проблеми з ліквідністю, важче знайти кредитора, а вартість позики відчутно зростає.

Згідно зі збалансованим підходом до управління ліквідністю частина попиту на ліквідні засоби задовольняється за рахунок нагромадження високоліквідних активів, а решта – за допомогою проведення операцій запозичення коштів. З метою зниження ризиковості банки часто укладають попередні угоди про відкриття кредитних ліній з ймовірними кредиторами, що допомагає вчасно забезпечити непередбачені потреби в грошових коштах. Через високу вартість стратегії трансформації активів і значну ризиковість стратегії запозичення більшість банків зупиняють свій вибір на компромісному варіанті управління ліквідністю – стратегії збалансованого (одночасного) управління і активами, і пасивами.

Перевагою даної стратегії є гнучкість, яка дозволяє менеджменту вибирати найбільш вигідне поєднання різних джерел поповнення ліквідних коштів в залежності від економічних умов та змін в ринкових цінах.

У таблиці 3.8 приведемо характерні риси кожної із стратегій та оберемо найбільш оптимальну для Приватбанку.

Стратегія трансформації активів оцінюється як менш ризикована порівняно з іншими, проте й досить дорога з погляду вартості, адже підтримка значного запасу ліквідних коштів у цілому знижує показники прибутковості

Таблиця 3.8 - Характеристика стратегій управління ліквідністю

Стратегія	Характерні риси
стратегія трансформації активів	нагромадження високоліквідних активів, які у разі виникнення попиту на ліквідні кошти продаються доти, доки не будуть задоволені потреби; відбувається перетворення (трансформація) активів у грошову форму
стратегія запозичення ліквідних засобів	потреби банку в ліквідних коштах задовольняються переважно за рахунок купівлі грошей на ринку, що дає змогу уникнути нагромадження високоліквідних активів, які приносять низькі доходи
стратегія збалансованого управління ліквідністю	частина попиту на ліквідні засоби задовольняється за рахунок нагромадження високоліквідних активів, а решта – за допомогою проведення операцій запозичення коштів

банку. Стратегія запозичення ліквідних засобів стратегія оцінюється як досить ризикована. Найчастіше такий підхід використовують великі міжнародні банки, іноді повністю задовольняючи потребу в ліквідних коштах саме в такий спосіб. Оцінимо можливість використання проаналізованих стратегій управління ліквідністю в Приватбанку (таблиця 3.9).

Таким чином, для Приватбанку обрано стратегію збалансованого управління ліквідністю. Аналітична підтримка цієї стратегії управління ліквідністю є найскладнішою і включає цілий комплекс завдань:

- аналіз стабільності ресурсної бази банку з урахуванням диференціації джерел фінансування;
- визначення за результатами аналізу оптимального для банку ступеня відповідності джерел фінансування та напрямів розміщення активів;
- аналітичне обґрунтування оптимального співвідношення між накопиченням високоліквідних активів та можливостями їх запозичення на ринках;

Таблиця 3.9 - Можливість використання стратегій управління ліквідністю в Приватбанку

Стратегія	Можливість використання в Приватбанку
стратегія трансформації активів	здебільшого використовується невеликими банками, які не мають широких можливостей запозичення коштів та доступу на грошові ринки, тому дана стратегія не може бути використана в АТ «Приватбанк»
стратегія запозичення ліквідних засобів	необхідною умовою застосування стратегії запозичення ліквідності є високий ступінь розвитку фінансових ринків, що дає змогу в будь-який час і в будь-яких обсягах позичати ліквідні кошти.
стратегія збалансованого управління ліквідністю	через високу вартість стратегії трансформації активів і значну ризикованість стратегії запозичення більшість банків зупиняють свій вибір саме на цьому компромісному варіанті. Ця стратегія може бути використана в АТ «Приватбанк»

- прогнозний аналіз потреби у ліквідних коштах та прогнозування стану грошових ринків як з погляду динаміки відсоткових ставок, так і з погляду доступності джерел поповнення ліквідності;
- інваріантний аналіз напрямів підтримання ліквідної позиції банку;
- аналітичне обґрунтування доцільності укладення попередніх угод про відкриття кредитних ліній з імовірними кредиторами з метою зниження ризику незбалансованої ліквідності.

Таким чином, потреба в ліквідних коштах розраховується із врахуванням змін до минулого місяця та змін в обов'язкових резервах. При цьому проводиться розрахунок недостачі або надлишку ліквідних коштів. Розрахунок потреби в ліквідних коштах є важливим компонентом застосування стратегії збалансованого управління ліквідністю. «Менеджмент» діяльності банку включає в себе не тільки сукупність принципів, методів, форм та засобів управління банком, але й повинен відображати якісну характеристику досягнених результатів від прийняття рішень до їх реалізації.

Висновки до третього розділу

В третьому розділі магістерської роботи були розроблені та запропоновані наступні заходи щодо удосконалення процесу управління ліквідністю банку.

Був запропонований методичний підхід щодо інтегральної оцінки ліквідності банку з використанням таксономічного аналізу. За результатами розрахунку таксономічного показника ліквідності банку було зроблено такі висновки. Значення цього показника на протязі всього періоду, що аналізується, знаходиться в межах середнього рівня, але ближче до мінімального значення цього середнього інтервалу. Це говорить про середній ближче до низького рівень ліквідності Приватбанку, незважаючи на те, що всі нормативні показники ліквідності вище мінімальних значень, які встановлює НБУ. Мінімальне значення таксономічного показника ліквідності показника становило 0,398 в 2022 року, наступне 0,401 в 2019 році. Мінімальне значення інтегрального таксономічного показника в 2022 року цілком зрозуміло і пов'язано з початком військової агресії росії проти незалежної України. Найбільше значення таксономічного показника на протязі періоду, що аналізується було в 2018 році. Але, керівництву банку слід постійно удосконалювати управління ліквідністю із застосуванням нових методів та моделей.

Вживання методу таксономічного аналізу дало змогу узагальнити кілька показників ліквідності банківської установи та отримати інтегральну оцінку ліквідності на основі показника – коефіцієнта таксономії.

Також в магістерській роботі була запропонована модель антикризового управління ліквідністю банку. Антикризове управління ліквідністю банків, з точки зору системного підходу, треба визначати як комплекс структурно-функціональної цілісності компонентів, які організовані таким чином, що управління впливом підсистеми на управління об'єктами управління (як

операційним, ліквідним, так і схильним до ризику потенціалом ліквідності банку) здійснюється за допомогою механізму антикризового управління. В роботі надана порівняльна характеристика превентивного і реактивного антикризового управління ліквідністю банку. Зазначено, що превентивне антикризове управління відіграє важливу роль у процесі антикризового управління ліквідністю банку, оскільки воно передбачає створення "механізму захисту" ліквідності на основі раннього виявлення першої ознаки загрози фактичної ліквідності в умовах кризи, прогнозування ліквідності положення банку у разі реалізації деструктивних подій, які є винятковими, але ймовірними за характером події, здійснення превентивних заходів щодо запобігання кризи та розробка плану реагування на кризу ліквідності, яка є сполучною ланкою між превентивним і реактивним антикризовим управлінням. Якщо ці завдання не виконані, вона зростає до попередження антикризового управління ліквідністю, можливість очевидної кризи, яка потребує посилення процедури її подолання.

Реактивне антикризове управління ліквідністю банку залежить від результатів, отриманих у процесі проведення антикризового моніторингу ліквідності банку, який є невід'ємною частиною процесу превентивного антикризового управління. За результатами аналізу факторів, що призвели до розвитку кризи, з урахуванням рекомендацій щодо подальшої діяльності вибирається стратегія антикризового управління ліквідністю банку.

Для ефективного управління ліквідністю в сучасних умовах обґрунтовано використання стратегія збалансованого управління ліквідністю.

Згідно зі збалансованим підходом до управління ліквідністю частина попиту на ліквідні засоби задовольняється за рахунок нагромадження високоліквідних активів, а решта — за допомогою проведення операцій запозичення коштів. З метою зниження ризиковості банки часто укладають попередні угоди про відкриття кредитних ліній з ймовірними кредиторами, що допомагає вчасно забезпечити непередбачені потреби в грошових коштах. Через високу вартість стратегії трансформації активів і значну ризиковість

стратегії запозичення більшість банків зупиняють свій вибір на компромісному варіанті управління ліквідністю — стратегії збалансованого (одночасного) управління і активами, і пасивами. Перевагою даної стратегії є гнучкість, яка дозволяє менеджменту вибирати найбільш вигідне поєднання різних джерел поповнення ліквідних коштів в залежності від економічних умов та змін в ринкових цінах.

Висновки

В умовах військового стану і кризових явищ в економіці взагалі і на фінансовому ринку, обумовлених останнім, дуже важливого значення набуває підтримання стабільного стану банківської системи. Ліквідність банків – це основна складова стійкого положення банківської установи на фінансовому ринку. Магістерська робота була виконана на базі діяльності АТ «Приватбанк». Відповідно до поставленої в роботі мети у ході виконання магістерській роботи були отримані наступні результати.

У першому розділі магістерської роботи були досліджені теоретичні основи функціонування ліквідності банку, а саме:

– були узагальненні наявні визначення сутності ліквідності банку як поняття, на підставі критичного аналізу існуючих визначень сформулюємо власне визначення ліквідності банку: Отже, проаналізувавши визначення ліквідності банку, можна сформулювати узагальнене поняття: ліквідність банку – це здатність банківської установи своєчасно забезпечити виконання своїх зобов'язань перед кредиторами, позичальниками та клієнтами в повному обсязі за рахунок збалансованого співвідношення між активами і пасивами банку відповідного ступеня ліквідності, а також можливість залучати вільні грошові кошти від юридичних і фізичних осіб та спроможність фінансувати зростання кредитно-інвестиційного портфеля. Це визначення охоплює всі якісні характеристики ліквідності банку, яке не тільки зазначає можливість банку виконувати свої зобов'язання в повному обсязі, а й можливість збільшення кредитно-інвестиційного портфелю. Таке визначення ліквідності банку є більш повним та сутнісним так, як вказано за рахунок чого досягається ліквідність банку, а саме за рахунок збалансованого співвідношення між активами і пасивами банку відповідного ступеня ліквідності.

– зроблена спроба відокремити поняття ліквідність та платоспроможність банку, та зроблено висновок, що ці поняття дуже близькі,

але не збігаються. Враховуючи потенційну платоспроможність, ліквідність орієнтована на майбутнє, в той час як платоспроможність вказує на поточний стан банку. Поняття ліквідності ширше поняття платоспроможності. Ліквідність—це потенційна платоспроможність. Ліквідність банку визначається балансом між різними частинами активів та пасиву на його балансі. Платоспроможність характеризується наявністю ресурсів.

– розглянуті інструменти регулювання ліквідності з боку Національного банку. В умовах нестабільності фінансової системи дуже важливо постійно контролювати ліквідність банківських установ, приділивши особливу увагу системно важливим банкам, а в деяких випадках навіть більш серйознішим вимогам до регулювання ліквідності. При управлінні ліквідністю банку необхідно формувати резерв ліквідності для виконання непередбачених зобов'язань, виникнення яких може бути спричинено змінами на грошовому ринку, фінансовому становищі клієнта чи контрагента, а також для задоволення різних непередбачених потреб, зокрема, укладання кредитних та інвестиційних договорів, здійснення несподіваного відтоку депозитів. Створення необхідного резерву ліквідності при збереженні рентабельності банківських операцій є актуальним завданням керівництва банку, вирішення якого значно ускладняються наявністю різних банківських умов, які не постійно можна врахувати.

Аналіз фінансового стану Приватбанку за період 2020-2022 рік дозволяє зробити наступні висновки. Приватбанк-це банк який має найбільшу кількість активів серед банків України на протязі багатьох років та максимальну кількість депозитів фізичних осіб. По обсягу депозитів юридичних осіб Приватбанк займає друге місце. При чому по депозитах фізичних осіб Приватбанк залишив далеко позаду інші банки. Обсяг депозитів в Ощадбанку, який займає друге місце по депозитам фізичних осіб, більше ніж в два рази менше обсягу відповідних депозитів Приватбанку. Це свідчить про високий рівень довіри з боку населення до цієї фінансової установи.

Аналіз динаміки та структури залишків на пасивних рахунках

Приватбанку свідчить, що станом на 01.01.2023 порівняно з 01.01.2021, загальна сума залишків на пасивних рахунках банку збільшилась на 65,0 % і становила 540596 млн грн, що є свідченням розширення його діяльності.

В 2022 році по відношенню до попереднього року загальна сума власного капіталу зменшилася на 13,3 % або на 8 826 млн грн. за рахунок істотного збільшення від'ємної величини на 270,8 % інших резервів. На протязі всього періоду, що аналізується, власний капітал набагато менше статутного капіталу, що є негативним явищем.

В структурі активів банку за весь період, що аналізується, найбільшу питому вагу складають інвестиційні цінні папери, питома вага яких склала відповідно 57,9 %, 55,4 та 44,3 %. Це державні цінні папери, в які дуже активно інвестує кошти банк. На другому місці в 2020, 2021 та в 2022 роках кредити та аванси банкам. Проаналізувавши показники фінансової стійкості Приватбанк, можна зробити висновок, що банк дотримується необхідного рівня достатності капіталу та надійності.

За період аналізу чистий прибуток банку збільшився на 30,4 %, але ж саме в 2022 році відносно до попереднього періоду він зменшився на 13,8 %, що звісно пов'язано з військовою агресією росії. Аналіз показників рентабельності діяльності Приватбанк показав, що протягом 2022 року відносно попереднього періоду в Приватбанку знизились всі показники рентабельності, а пов'язано це скоріше за все з повномасштабним вторгненням росії та з нестабільною ситуацією, що склалася внаслідок цього на фінансовому ринку. Але все ж таки в 2020, 2021 та 2022 роках всі показники рентабельності діяльності банку значно перевищували значення, що рекомендуються.

На протязі періоду, що аналізується усі показники ліквідності значно перевищували мінімальний рівень встановлений НБУ, що свідчить про достатній рівень ліквідності банку. Тобто банк забезпечений нормальним рівнем ліквідності у необхідній кількості для виконання усіх його зобов'язань протягом 30 днів підчас кризових ситуацій як за всіма видами валют, так і по

іноземній, а також на протязі року.

В третьому розділі магістерської роботи були розроблені та запропоновані наступні заходи щодо удосконалення процесу управління ліквідністю банку.

Був запропонований методичний підхід щодо інтегральної оцінки ліквідності банку з використанням таксономічного аналізу. За результатами розрахунку таксономічного показника ліквідності банку було зроблено такі висновки. Значення цього показника на протязі всього періоду, що аналізується, знаходиться в межах середнього рівня, але ближче до мінімального значення цього середнього інтервалу. Це говорить про середній ближче до низького рівень ліквідності Приватбанку, незважаючи на те, що всі нормативні показники ліквідності вище мінімальних значень, які встановлює НБУ. Мінімальне значення таксономічного показника ліквідності показника становило 0,398 в 2022 року, наступне 0,401 в 2019 році. Мінімальне значення інтегрального таксономічного показника в 2022 року цілком зрозуміло і пов'язано з початком військової агресії росії проти незалежної України. Найбільше значення таксономічного показника на протязі періоду, що аналізується було в 2018 році. Але, керівництву банку слід постійно удосконалювати управління ліквідністю із застосуванням нових методів та моделей.

Вживання методу таксономічного аналізу дало змогу узагальнити кілька показників ліквідності банківської установи та отримати інтегральну оцінку ліквідності на основі показника – коефіцієнта таксономії.

Також в магістерській роботі була запропонована модель антикризового управління ліквідністю банку. Антикризове управління ліквідністю банків, з точки зору системного підходу, треба визначати як комплекс структурно-функціональної цілісності компонентів, які організовані таким чином, що управління впливом підсистеми на управління об'єктами управління (як операційним, ліквідним, так і схильним до ризику потенціалом ліквідності банку) здійснюється за допомогою механізму антикризового управління . В

роботі надана порівняльна характеристика превентивного і реактивного антикризового управління ліквідністю банку. Зазначено, що превентивне антикризове управління відіграє важливу роль у процесі антикризового управління ліквідністю банку, оскільки воно передбачає створення "механізму захисту" ліквідності на основі раннього виявлення першої ознаки загрози фактичної ліквідності в умовах кризи, прогнозування ліквідності положення банку у разі реалізації деструктивних подій, які є винятковими, але ймовірними за характером події, здійснення превентивних заходів щодо запобігання кризи та розробка плану реагування на кризу ліквідності, яка є сполучною ланкою між превентивним і реактивним антикризовим управлінням. Якщо ці завдання не виконані, вона зростає до попередження антикризового управління ліквідністю, можливість очевидної кризи, яка потребує посилення процедури її подолання.

Реактивне антикризове управління ліквідністю банку залежить від результатів, отриманих у процесі проведення антикризового моніторингу ліквідності банку, який є невід'ємною частиною процесу превентивного антикризового управління. За результатами аналізу факторів, що призвели до розвитку кризи, з урахуванням рекомендацій щодо подальшої діяльності вибирається стратегія антикризового управління ліквідністю банку.

Для ефективного управління ліквідністю в сучасних умовах обґрунтовано використання стратегії збалансованого управління ліквідністю.

Список використаних джерел

- 1 Банківські операції: підручник / за ред. А. М. Мороза. Київ : КНЕУ, 2000. 383 с.
- 2 Блащук-Дев'яткіна Н., Маруніч К. Управління ліквідністю банків. *Молодий вчений*, 2023,9 (121), С. 7-12. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-9-121-2> (дата звернення 14.09.2023)
- 3 Банківська система України продовжує ставати більш ліквідною та прибутковою URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/news/likvidnist-ta-pributkovist-bankivskoyi-sistemi-zro/> (дата звернення 11.11.2023)
- 4 Вітлінський В.В., Пернарівський О. В. Фінансова стійкість як системна характеристика комерційного банку. *Банківська справа*. 2000. № 6. С. 48–51.
- 5 Васюренко О.В. Банківські операції: навч. посіб. Київ: Т-во “Знання”; КОО, 2002. 255 с.
- 6 Галасюк В.В., Галасюк В.В. Оцінка кредитоспроможності позичальників: що оцінюємо. *Вісник НБУ*. 2018. N5. С.54-56.
- 7 Галицька Е.О, Висоцька Л. М. Удосконалення системи показників ліквідності комерційних банків: підручник. Київ: КНЕУ, 2018. 599 с.
- 8 Герасимович А.М. Аналіз банківської діяльності: підручник. Київ: КНЕУ, 2013. 599 с.
- 9 Грудзевич У. Дребот, Н. Аналіз ліквідності та прибутковості банківської системи України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. Випуск 48. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-75> (дата звернення 24.10.2023)
10. Гудзенко Н.М. Необхідність та особливості оцінки платоспроможності та ліквідності комерційного банку: збірник наукових праць. ВНАУ. Серія: Економічні науки. 2010. № 4. С. 137-143.

11 Деякі питання забезпечення стабільності фінансової системи». Постановою Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2016 року № 961. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/961-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення 15.10.2023)

12 Дзюблюк О., Рудан В. Управління ліквідністю банківської системи України: монографія. Тернопіль «Вектор», 2016. 290 с.

13 Дзуліт З. П. Таксономічний аналіз рівня розвитку системи економіко-екологічного управління підприємств залізничного транспорту щодо розподілу екологічних витрат. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 17. С. 100-104.

14 Дугін І. С. Врахування чинників зовнішнього середовища в процесі управління кредитним портфелем комерційного банку. *Вісник НБУ*. 2017. №6. С. 32-36.

15 Економічна енциклопедія: у 3-х т. Ред. Мочерний С.В. Київ: «Академія», 2001. Т. 2. 848 с.

16 Енциклопедія банківської справи України. Київ: Молодь, 2015. 679 с.

17 Єпіфанов А. О. Операції комерційних банків: навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2007. 522 с.

18 Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення питань організації корпоративного управління в банках та інших питань функціонування банківської системи» № 1587-IX від 30.06.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1587-20#Text> (Дата звернення 18.11.2023)

19 Закон України "Про Національний банк України" від 20.05.1999 р. № 679-XIV, зі змінами і доп. URL: <http://zakoni.com.ua/node/65>. (дата звернення 14.09.23)

20 Зимовець В.В., Шелудько Н.М. Фінансовий потенціал банківської системи України та ефективність його використання. *Актуальні проблеми економіки*. 2017. №1. С.139 -155

- 21 Іванова Н. С. Оцінка рейтингу видів економічної діяльності методом таксономічного аналізу Ефективна економіка № 12,електроний фаховий журнал 2016. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5324> (дата зверення 14.09.23)
- 22 Івасів І. Б. Ліквідність банку в умовах маркетингоорієнтованого менеджменту. *Фінанси України*. 2017. № 1. С. 109–116.
- 23 Інструкція НБУ про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Інструкція НБУ від 28.08.2001 No 368 із змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text> (дата звернення: 15.03.2022)
- 24 Капран В.І., Кривченко М.С., Коваленко, О.К., Омельченко С.І. Банківські операції: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ: ЦНЛ, 2009. 206 с.
- 25 Карпенко Г.В. Кредитна діяльність вітчизняних банків та можливості їх інтеграції до світової фінансової системи. *Фінанси України*. 2018. № 2. С. 89-96.
- 26 Коломойцев В.Е. Універсальний словник економічних термінів. Київ: Вид-во "Ліга нова", 2006. 383 с.
- 27 Ковальчук Т.Т., Коваль М.М. Ліквідність комерційних банків: навч. посіб. Київ: Знання, 1996. 120 с.
- 28 Кожушко О. Використання методу таксономії для оцінки рівня захисту інтелектуального капіталу промислових підприємств. *Економічний аналіз*. 2010. № 7. С. 286–289.
- 29 Косарева І.П., Крамська Д.О. Ліквідність банку: сутність та вплив основних факторів на діяльність банків. *Економіка та управління підприємством*, 2018 р. Вип.29 с. 99-103. URL: http://bses.in.ua/journals/2018/29_1_2018/22.pdf (дата зверення 14.09.23)
- 30 Косова Т.Д. Банківські операції: навч. посібник . Донецький держ. Ун-т управління. Донецьк : Норд-Прес : ДонДУУ, 2008. 350 с.
- 31 Коцовська Р.С., Ричаківська В. Операції комерційних банків.

Львів: Центр Європи, 2015. 289 с.

32 Кожушко О. Використання методу таксономії для оцінки рівня захисту інтелектуального капіталу промислових підприємств. *Економічний аналіз*. 2010. № 7. С. 286–289.

33 Кравченко О. С. Кредитний портфель банку та управління кредитним ризиком. *Довідник економіста*. 2016. № 3. С. 85 – 91.

34 Кредитний ризик комерційного банку: навч. посіб. / За ред. Вітлінського В. В. Київ: Т-во “Знання”, КОО, 2000. 251 с.

35 Криклій О. А., Маслак Н. Г. Управління кредитним ризиком банку: монографія. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2019. 86 с.

36 Краснов С. Ліквідність банків України та їхня кредитна політика в умовах переходу до ринкової економіки. *Банківська справа*. 2000. №5. С. 28-34.

37 Литвинюк М., Демиденко В. Ліквідність банку та банківської системи як показник ефективності діяльності банку та її вплив на прибутковість комерційного банку. *«Економіка і суспільство»*. 2017. № 10. С. 631–636.

38 Лагутін В.Д. Кредитування: теорія і практика: навч. посіб. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ: Т-во "Знання", КОО, 2002. 215 с.

39 Макаренко Ю. П., Сущенко Т. В. Аналіз управління ліквідністю банку. Електронне фахове видання *«Ефективна економіка»*. 2022. № 11 URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/1_2022/11.pdf (дата зверення 18.11.23)

40 Марич М.Г. Зарубіжний досвід функціонування національних банківських систем в умовах глобалізації. *Науковий вісник Херсонського державного університету* Вип.5. Частина 4, 2014, с. 83-86

41 Мельник П. В., Тарангул Л. Л, Гордей О.Д. Банківські системи зарубіжних країн : підручник . Київ: Алерта, 2010. 586 с.

42 Методи управління ліквідністю банку URL: <https://library.if.ua/book/92/6385.html> . (дата зверення 18.11.23)

- 43 Мілай А.О. Кредитно-розрахункові операції: навч. посіб. Київ: МАУП, 2004. 204 с.
- 44 Міщенко В.І Слав 'янська Н.Г. Коренєва О.Г. Банківські операції: підручник . 2-е вид., переробл. і доп. Київ : Знання, 2007. С. 284 .
- 45 Міщенко В.І., Сомик А.О. Ліквідність банківської системи: економічна сутність, структура і методологічний підхід до аналізу. *Вісник НБУ*. 2008. № 11. С. 6–9.
- 46 Молчанов О. В. Теоретичні підходи до управління ліквідністю сучасних банків . *Формування ринкових відносин в Україні*. 2006. № 10. – С. 48–51.
- 47 Олійник Д. Управління ліквідністю комерційного банку та оптимізація фінансового результату. *Вісник НБУ*. 2006. №8. С. 28–29.
- 48 Основні принципи ефективного банківського нагляду. Базельський комітет з питань банківського нагляду. URL: <http://www.bis.org>. (дата зверення 17.09.23)
- 49 Основы банковского дела : под ред. Мороза А.Н Київ: Либра, 1994. 330 с.
- 50 Офіційний сайт Національного банку України: URL: <http://www.bank.gov.ua> (дата зверення 14.09.23)
- 51 Офіційний сайт Приватбанку. URL: <https://privatbank.ua/news/2020/8/13/1273> (дата зверення 14.09.23)
- 52 Пересада А. А., Майорова Т. В. Інвестиційне кредитування: навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2012. 271 с.
- 53 Пилипенко С.М., Пилипенко, А.Л., Отенко, В.І. Менеджмент: навч. посіб. Харків: Вид. ХДЕУ, 2002. 208 с.
- 54 Прасолова С. І. Визначення ціни кредиту – основна складова кредитної стратегії банку в ринкових умовах . *Вісник НБУ*. 2013. № 3. С. 52 - 55.

55 ПриватБанк визнаний найкращим українським цифровим банком в рейтингу Global Finance URL: <https://privatbank.ua/news/2020/8/13/1273> (дата зверення 15.10.23)

56 «Про економічні нормативи регулювання діяльності банків» №343 від 30.12.96 р. Постанова Правління НБУ. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/185067___185132

57 Про банки і банківську діяльність. Закон України. URL: <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>. (дата звернення 14.07.23)

58 Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах, затверджене постановою Правління Національного банку України № 64 від 11.07.2018 р. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-skasuvav-rozrahunok-bankami-normativu-korotkostrokovoyi-likvidnosti> (дата звернення 13.11.23)

59 Про затвердження Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків. URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1027.408.0&nobreak=1/->. (дата звернення 13.11.23)

60 Про Національний банк України. Закон України: URL: <http://zakoni.com.ua/node/65> (дата звернення 14.09.23)

61 Саблина Н. В., Теличко В.А. Использование метода таксономии для анализа внутренних ресурсов предприятия. *Бизнес-информ.* 2009. № 3. С. 78–82.

62 Савлук М.І. Грошово-кредитна політика Національного банку України та оцінка її ефективності. *Вісник НБУ.* 2017. № 1. С. 3 – 11.

63 Сало І. В., Криклій І.В. Фінансовий менеджмент банку : навч. посіб. Суми: Університетська книга, 2007. 313 с.

64 Слобода Л. Я. Дослідження факторів кредитних ризиків банків. *Регіональна економіка.* 2019. № 1. С. 125-135.

- 65 Стасишин А.В., Петик Л.О., Блащук-Девяткіна Н.З., Ситник Н.С. Банківська система : навч. посіб. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 580 с
- 66 Сутність кредитної політики. Banking system of Ukraine URL: <http://ukrbanking.com/articles/28> (дата звернення 18.10.23)
- 67 Терещенко О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2009. 554 с.
- 68 Управління фінансами на підприємстві URL: [http:// trackls.narod.ru/books/bk4/fin6.html](http://trackls.narod.ru/books/bk4/fin6.html) (дата звернення 18.10.23)
- 69 Фінанси підприємств: підручник, керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. 3-тє вид., перероб. та доп. Київ: КНЕУ, 2000. 488 с.
- 70 Фінансова звітність за національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку Практ. посіб. Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України. Київ: Лібра, 1999. 336 с.
- 71 Фінансова звітність Приватбанку за 2018-2022 роки URL: <https://privatbank.ua/about/finansovaja-otchetnost> (дата звернення 18.10.23)
- 72 Фурсман С. О. Теоретичні основи оцінки кредитоспроможності позичальника банку. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2019. № 3. С. 19 – 24.
- 73 Хома І. Б., Андрушко Н. І., Слюсарчик К. М.. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Друге видання. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. 344 с.
- 74 Хмеленко А.В., Вовк В. Я. Кредитування та контроль: навч. посіб. Харків: ВД “ ІНЖЕК ”, 2016. 240 с.
- 75 Ходаковська, В.П. Ринок фінансових послуг: теорія і практика: навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2012. 616 с.
- 76 Христофорова О.М., Мінасян М.Т. Ліквідність банківської системи та практичні аспекти її забезпечення в сучасних умовах України № 36 (2019). *Вісник Херсонського державного університету*. Серія Економічні науки. URL: <https://ej.journal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/611> (дата звернення 18.10.23)

77 Чібісова В.Ю. Проблема забезпечення ефективного регулювання ліквідності банків в сучасних умовах. *Бізнес-інформ*. 2020. № 2. 350-357.

78 Чайковський Я.П. Класифікація банківських кредитів. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Гнатюка*; серія: Економіка. 2017. вип.18. С.136-139.

79 Чуб П. М. Процес управління кредитним портфелем комерційного банку. *Проблеми формування ринкової економіки: міжвід. наук. зб.* Вип. 29. Київ: КНЕУ, 2020. С. 386 – 393.

80 Щибиволок З. І. , Синельникова Г. В. Удосконалення управління кредитним портфелем банку. *Держава і регіони*. 2015. № 2. С. 120 –125.

81 Ліквідність та прибутковість банківської системи зростають URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/news/likvidnist-ta-pributkovist-bankivskoyi-sistemi-zro/> (дата звернення 28.10.23)

82 Bindseil U. Central bank liquidity management: theory and euro area practice /Ulrich Bindseil // European Central Bank. 2000. URL: <https://www.ecb.europa.eu/events/pdf/conferences/1b.pdf>. (дата звернення 28.10.23)

83 Christensen J. H. Do Central Bank Liquidity Facilities Affect Interbank Lending Rates? URL: <http://fic.wharton.upenn.edu/fic/papers/09/0914.pdf>. (дата звернення 28.10.23)

Висновки

Дослідження забезпечені ліквідності банківських установ дозволило нам зробити ряд висновків наукового та практичного характеру:

– були узагальнені наявні визначення сутності ліквідності банку як поняття, на підставі критичного аналізу існуючих визначень сформулюємо власне визначення ліквідності банку: Отже, проаналізувавши визначення ліквідності банку, можна сформулювати узагальнене поняття: ліквідність банку – це здатність банківської установи своєчасно забезпечити виконання своїх зобов'язань перед кредиторами, позичальниками та клієнтами в повному обсязі за рахунок збалансованого співвідношення між активами і пасивами банку відповідного ступеня ліквідності, а також можливість залучати вільні грошові кошти від юридичних і фізичних осіб та спроможність фінансувати зростання кредитно-інвестиційного портфеля. Це визначення охоплює всі якісні характеристики ліквідності банку, яке не тільки зазначає можливість банку виконувати свої зобов'язання в повному обсязі, а й можливість збільшення кредитно-інвестиційного портфелю. Таке визначення ліквідності банку є більш повним та сутнісним так, як вказано за рахунок чого досягається ліквідність банку, а саме за рахунок збалансованого співвідношення між активами і пасивами банку відповідного ступеня ліквідності.

– зроблена спроба відокремити поняття ліквідність та платоспроможність банку, та зроблено висновок, що ці поняття дуже близькі, але не збігаються. Враховуючи потенційну платоспроможність, ліквідність орієнтована на майбутнє, в той час як платоспроможність вказує на поточний стан банку. Поняття ліквідності ширше поняття платоспроможності. Ліквідність – це потенційна платоспроможність. Ліквідність банку визначається балансом між різними частинами активів та пасиву на його балансі. Платоспроможність характеризується наявністю ресурсів;

– Приватбанк - це банк який має найбільшу кількість активів серед банків України на протязі багатьох років та максимальну кількість депозитів

фізичних осіб. По обсягу депозитів юридичних осіб Приватбанк займає друге місце. При чому по депозитах фізичних осіб Приватбанк залишив далеко позаду інші банки. Обсяг депозитів в Ощадбанку, який займає друге місце по депозитам фізичних осіб, більше ніж в два рази менше обсягу відповідних депозитів Приватбанку. Це свідчить про високий рівень довіри з боку населення до цієї фінансової установи;

– на протязі періоду, що аналізується усі показники ліквідності значно перевищували мінімальний рівень встановлений НБУ, що свідчить про достатній рівень ліквідності банку. Тобто банк забезпечений нормальним рівнем ліквідності у необхідній кількості для виконання усіх його зобов'язань протягом 30 днів підчас кризових ситуацій як за всіма видами валют, так і по іноземній, а також на протязі року. Таким чином, аналіз управління ліквідністю банківських установ можна розглядати як управління ліквідністю Національним банком України та управління ліквідністю самим банком. Таким чином, підтримуючи ліквідність комерційних банків, НБУ забезпечує виконання певних завдань на мікро- та макроекономічному рівні. На макроекономічному рівні основним завданням НБУ є захист інтересів вкладників і кредиторів, а на макроекономічному – забезпечення достатнього рівня ліквідності для його ефективного функціонування;

– з метою удосконалення процесу забезпечення ліквідності банку був запропонований методичний підхід щодо інтегральної оцінки ліквідності банку з використанням таксономічного аналізу. Використання методу таксономічного аналізу дало змогу узагальнити кілька показників ліквідності банківської установи та отримати інтегральну оцінку ліквідності на основі показника – коефіцієнта таксономії;

– також в магістерській роботі була запропонована модель антикризового управління ліквідністю банку. Антикризове управління ліквідністю банків, з точки зору системного підходу, треба визначати як комплекс структурно-функціональної цілісності компонентів, які організовані таким чином, що управління впливом підсистеми на управління

об'єктами управління (як операційним, ліквідним, так і схильним до ризику потенціалом ліквідності банку) здійснюється за допомогою механізму антикризового управління. В роботі надана порівняльна характеристика превентивного і реактивного антикризового управління ліквідністю банку. Зазначено, що превентивне антикризове управління відіграє важливу роль у процесі антикризового управління ліквідністю банку, оскільки воно передбачає створення "механізму захисту" ліквідності на основі раннього виявлення першої ознаки загрози фактичної ліквідності в умовах кризи, прогнозування ліквідності положення банку у разі реалізації деструктивних подій, які є винятковими, але ймовірними за характером події, здійснення превентивних заходів щодо запобігання кризи та розробка плану реагування на кризу ліквідності, яка є сполучною ланкою між превентивним і реактивним антикризовим управлінням. Реактивне антикризове управління ліквідністю банку залежить від результатів, отриманих у процесі проведення антикризового моніторингу ліквідності банку, який є невід'ємною частиною процесу превентивного антикризового управління. За результатами аналізу факторів, що призвели до розвитку кризи, з урахуванням рекомендацій щодо подальшої діяльності вибирається стратегія антикризового управління ліквідністю банку. Для ефективного управління ліквідністю в сучасних умовах обґрунтовано використання стратегії збалансованого управління ліквідністю.

Список використаних джерел

- 1 Банківські операції: підручник / за ред. А. М. Мороза. Київ : КНЕУ, 2000. 383 с.
- 2 Блащук-Дев'яткіна Н., Маруніч К. Управління ліквідністю банків. *Молодий вчений*, 2023,9 (121), С. 7-12. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-9-121-2> (дата звернення 14.09.2023)
- 3 Банківська система України продовжує ставати більш ліквідною та прибутковою URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/news/likvidnist-ta-pributkovist-bankivskoyi-sistemi-zro/> (дата звернення 11.11.2023)
- 4 Вітлінський В.В., Пернарівський О. В. Фінансова стійкість як системна характеристика комерційного банку. *Банківська справа*. 2000. № 6. С. 48–51.
- 5 Васюренко О.В. Банківські операції: навч. посіб. Київ: Т-во “Знання”; КОО, 2002. 255 с.
- 6 Галасюк В.В., Галасюк В.В. Оцінка кредитоспроможності позичальників: що оцінюємо. *Вісник НБУ*. 2018. N5. С.54-56.
- 7 Галицька Е.О, Висоцька Л. М. Удосконалення системи показників ліквідності комерційних банків: підручник. Київ: КНЕУ, 2018. 599 с.
- 8 Герасимович А.М. Аналіз банківської діяльності: підручник. Київ: КНЕУ, 2013. 599 с.
- 9 Грудзевич У. Дребот, Н. Аналіз ліквідності та прибутковості банківської системи України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. Випуск 48. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-75> (дата звернення 24.10.2023)
11. Гудзенко Н.М. Необхідність та особливості оцінки платоспроможності та ліквідності комерційного банку: збірник наукових праць. ВНАУ. Серія: Економічні науки. 2010. № 4. С. 137-143.

12 Деякі питання забезпечення стабільності фінансової системи». Постановою Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2016 року № 961. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/961-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення 15.10.2023)

13 Дзюблюк О., Рудан В. Управління ліквідністю банківської системи України: монографія. Тернопіль «Вектор», 2016. 290 с.

14 Двудіт З. П. Таксономічний аналіз рівня розвитку системи економіко-екологічного управління підприємств залізничного транспорту щодо розподілу екологічних витрат. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 17. С. 100-104.

15 Дугін І. С. Врахування чинників зовнішнього середовища в процесі управління кредитним портфелем комерційного банку. *Вісник НБУ*. 2017. №6. С. 32-36.

16 Економічна енциклопедія: у 3-х т. Ред. Мочерний С.В. Київ: «Академія», 2001. Т. 2. 848 с.

17 Енциклопедія банківської справи України. Київ: Молодь, 2015. 679 с.

18 Єпіфанов А. О. Операції комерційних банків : навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2007. 522 с.

19 Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення питань організації корпоративного управління в банках та інших питань функціонування банківської системи» № 1587-IX від 30.06.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1587-20#Text> (Дата звернення 18.11.2023)

20 Закон України "Про Національний банк України" від 20.05.1999 р. № 679-XIV, зі змінами і доп. URL: <http://zakoni.com.ua/node/65>. (дата звернення 14.09.23)

21 Зимовець В.В., Шелудько Н.М. Фінансовий потенціал банківської системи України та ефективність його використання. *Актуальні проблеми економіки*. 2017. №1. С.139 -155

- 22 Іванова Н. С. Оцінка рейтингу видів економічної діяльності методом таксономічного аналізу Ефективна економіка № 12,електроний фаховий журнал 2016. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5324> (дата зверення 14.09.23)
- 23 Івасів І. Б. Ліквідність банку в умовах маркетингоорієнтованого менеджменту. *Фінанси України*. 2017. № 1. С. 109–116.
- 24 Інструкція НБУ про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Інструкція НБУ від 28.08.2001 No 368 із змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text> (дата звернення: 15.03.2022)
- 25 Капран В.І., Кривченко М.С., Коваленко, О.К., Омельченко С.І. Банківські операції: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ: ЦНЛ, 2009. 206 с.
- 26 Карпенко Г.В. Кредитна діяльність вітчизняних банків та можливості їх інтеграції до світової фінансової системи. *Фінанси України*. 2018. № 2. С. 89-96.
- 27 Коломойцев В.Е. Універсальний словник економічних термінів. Київ: Вид-во "Ліга нова", 2006. 383 с.
- 28 Ковальчук Т.Т., Коваль М.М. Ліквідність комерційних банків: навч. посіб. Київ: Знання, 1996. 120 с.
- 29 Кожушко О. Використання методу таксономії для оцінки рівня захисту інтелектуального капіталу промислових підприємств. *Економічний аналіз*. 2010. № 7. С. 286–289.
- 17 Косарева І.П., Крамська Д.О. Ліквідність банку: сутність та вплив основних факторів на діяльність банків. *Економіка та управління підприємством*, 2018 р. Вип.29 с. 99-103. URL: http://bses.in.ua/journals/2018/29_1_2018/22.pdf (дата зверення 14.09.23)
- 18 Косова Т.Д. Банківські операції: навч. посібник . Донецький держ. Ун-т управління. Донецьк : Норд-Прес : ДонДУУ, 2008. 350 с.
- 19 Коцовська Р.С., Ричаківська В. Операції комерційних банків.

Львів: Центр Європи, 2015. 289 с.

20 Кожушко О. Використання методу таксономії для оцінки рівня захисту інтелектуального капіталу промислових підприємств. *Економічний аналіз*. 2010. № 7. С. 286–289.

21 Кравченко О. С. Кредитний портфель банку та управління кредитним ризиком. *Довідник економіста*. 2016. № 3. С. 85 – 91.

22 Кредитний ризик комерційного банку: навч. посіб. / За ред. Вітлінського В. В. Київ: Т-во “Знання”, КОО, 2000. 251 с.

23 Криклій О. А., Маслак Н. Г. Управління кредитним ризиком банку: монографія. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2019. 86 с.

24 Краснов С. Ліквідність банків України та їхня кредитна політика в умовах переходу до ринкової економіки. *Банківська справа*. 2000. №5. С. 28-34.

25 Литвинюк М., Демиденко В. Ліквідність банку та банківської системи як показник ефективності діяльності банку та її вплив на прибутковість комерційного банку. *«Економіка і суспільство»*. 2017. № 10. С. 631–636.

26 Лагутін В.Д. Кредитування: теорія і практика: навч. посіб. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ: Т-во "Знання", КОО, 2002. 215 с.

27 Макаренко Ю. П., Сущенко Т. В. Аналіз управління ліквідністю банку. Електронне фахове видання *«Ефективна економіка»*. 2022. № 11 URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/1_2022/11.pdf (дата зверення 18.11.23)

28 Марич М.Г. Зарубіжний досвід функціонування національних банківських систем в умовах глобалізації. *Науковий вісник Херсонського державного університету* Вип.5. Частина 4, 2014, с. 83-86

29 Мельник П. В., Тарангул Л. Л, Гордей О.Д. Банківські системи зарубіжних країн : підручник . Київ: Алерта, 2010. 586 с.

30 Методи управління ліквідністю банку URL: <https://library.if.ua/book/92/6385.html> . (дата зверення 18.11.23)

- 31 Мілай А.О. Кредитно-розрахункові операції: навч. посіб. Київ: МАУП, 2004. 204 с.
- 32 Міщенко В.І Слав 'янська Н.Г. Коренєва О.Г. Банківські операції: підручник . 2-е вид., переробл. і доп. Київ : Знання, 2007. С. 284 .
- 33 Міщенко В.І., Сомик А.О. Ліквідність банківської системи: економічна сутність, структура і методологічний підхід до аналізу. *Вісник НБУ*. 2008. № 11. С. 6–9.
- 34 Молчанов О. В. Теоретичні підходи до управління ліквідністю сучасних банків . *Формування ринкових відносин в Україні*. 2006. № 10. – С. 48–51.
- 35 Олійник Д. Управління ліквідністю комерційного банку та оптимізація фінансового результату. *Вісник НБУ*. 2006. №8. С. 28–29.
- 36 Основні принципи ефективного банківського нагляду. Базельський комітет з питань банківського нагляду. URL: <http://www.bis.org>. (дата зверення 17.09.23)
- 37 Основы банковского дела : под ред. Мороза А.Н Київ: Либра, 1994. 330 с.
- 38 Офіційний сайт Національного банку України: URL: <http://www.bank.gov.ua> (дата зверення 14.09.23)
- 39 Офіційний сайт Приватбанку. URL: <https://privatbank.ua/news/2020/8/13/1273> (дата зверення 14.09.23)
- 40 Пересада А. А., Майорова Т. В. Інвестиційне кредитування: навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2012. 271 с.
- 41 Пилипенко С.М., Пилипенко, А.Л., Отенко, В.І. Менеджмент: навч. посіб. Харків: Вид. ХДЕУ, 2002. 208 с.
- 42 Прасолова С. І. Визначення ціни кредиту – основна складова кредитної стратегії банку в ринкових умовах . *Вісник НБУ*. 2013. № 3. С. 52 - 55.

43 ПриватБанк визнаний найкращим українським цифровим банком в рейтингу Global Finance URL: <https://privatbank.ua/news/2020/8/13/1273> (дата зверення 15.10.23)

44 «Про економічні нормативи регулювання діяльності банків» №343 від 30.12.96 р. Постанова Правління НБУ. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/185067___185132

45 Про банки і банківську діяльність. Закон України. URL: <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>. (дата звернення 14.07.23)

46 "Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України" постановою Правління Національного банку України від 23 березня 2022 року № 59. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-skasuvav-rozrahunok-bankami-normativu-korotkostrokovoyi-likvidnosti> (дата звернення 13.11.23)

47 Про затвердження Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків. URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1027.408.0&nobreak=1/->. (дата звернення 13.11.23)

48 Про Національний банк України. Закон України: URL: <http://zakoni.com.ua/node/65> (дата звернення 14.09.23)

49 Саблина Н. В., Теличко В.А. Использование метода таксономии для анализа внутренних ресурсов предприятия. *Бизнес-информ.* 2009. № 3. С. 78–82.

50 Савлук М.І. Грошово-кредитна політика Національного банку України та оцінка її ефективності. *Вісник НБУ.* 2017. № 1. С. 3 – 11.

51 Сало І. В., Криклій І.В. Фінансовий менеджмент банку : навч. посіб. Суми: Університетська книга, 2007. 313 с.

52 Слобода Л. Я. Дослідження факторів кредитних ризиків банків. *Регіональна економіка.* 2019. № 1. С. 125-135.

- 53 Стасишин А.В., Петик Л.О., Блащук-Девяткіна Н.З., Ситник Н.С. Банківська система : навч. посіб. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 580 с
- 54 Сутність кредитної політики. Banking system of Ukraine URL: <http://ukrbanking.com/articles/28> (дата звернення 18.10.23)
- 55 Терещенко О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2009. 554 с.
- 56 Управління фінансами на підприємстві URL: [http:// trackls.narod.ru/books/bk4/fin6.html](http://trackls.narod.ru/books/bk4/fin6.html) (дата звернення 18.10.23)
- 57 Фінанси підприємств: підручник, керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. 3-тє вид., перероб. та доп. Київ: КНЕУ, 2000. 488 с.
- 58 Фінансова звітність за національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку Практ. посіб. Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України. Київ: Лібра, 1999. 336 с.
- 59 Фінансова звітність Приватбанку за 2018-2022 роки URL: <https://privatbank.ua/about/finansovaja-otchetnost> (дата звернення 18.10.23)
- 60 Фурсман С. О. Теоретичні основи оцінки кредитоспроможності позичальника банку. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2019. № 3. С. 19 – 24.
- 61 Хома І. Б., Андрушко Н. І., Слюсарчик К. М.. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Друге видання. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. 344 с.
- 62 Хмеленко А.В., Вовк В. Я. Кредитування та контроль: навч. посіб. Харків: ВД “ ІНЖЕК ”, 2016. 240 с.
- 63 Ходаковська, В.П. Ринок фінансових послуг: теорія і практика: навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2012. 616 с.
- 64 Христофорова О.М., Мінасян М.Т. Ліквідність банківської системи та практичні аспекти її забезпечення в сучасних умовах України № 36 (2019). *Вісник Херсонського державного університету*. Серія Економічні науки. URL: <https://ej.journal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/611>__ (дата звернення 18.10.23)

80 Чібісова В.Ю. Проблема забезпечення ефективного регулювання ліквідності банків в сучасних умовах. *Бізнес-інформ*. 2020. № 2. 350-357.

81 Чайковський Я.П. Класифікація банківських кредитів. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Гнатюка*; серія: Економіка. 2017. вип.18. С.136-139.

82 Чуб П. М. Процес управління кредитним портфелем комерційного банку. *Проблеми формування ринкової економіки: міжвід. наук. зб.* Вип. 29. Київ: КНЕУ, 2020. С. 386 – 393.

83 Щибиволок З. І. , Синельникова Г. В. Удосконалення управління кредитним портфелем банку. *Держава і регіони*. 2015. № 2. С. 120 –125.

84 Ліквідність та прибутковість банківської системи зростають URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/news/likvidnist-ta-pributkovist-bankivskoyi-sistemi-zro/> (дата звернення 28.10.23)

85 Bindseil U. Central bank liquidity management: theory and euro area practice /Ulrich Bindseil // European Central Bank. 2000. URL: <https://www.ecb.europa.eu/events/pdf/conferences/1b.pdf>. (дата звернення 28.10.23)

81 Christensen J. H. Do Central Bank Liquidity Facilities Affect Interbank Lending Rates? URL: <http://fic.wharton.upenn.edu/fic/papers/09/0914.pdf>. (дата звернення 28.10.23)

АКТ

перевірки кваліфікаційної роботи магістра на наявність ознак
академічного плагіату

Відповідно до даних сервісу Strikeplagiarism кваліфікаційна робота «Управління ліквідністю банку», автора: ПОТОЦЬКОЇ ІРИНИ містить 34,29 % запозичень. Ознаки академічного плагіату – відсутні.

Перевірку виконала доцент кафедри Фінанси, облік і аудит Вікторія Орлова.

31.12.2023 р.